

LIBER OCTAUUS DECIMUS.

f. 256

I.

R DE CONTRAHENDA EMPTIONE ET DE PACTIS INTER *SEPA*
 EMPTOREM ET UENDITOREM COMPOSITIS ET QUAE RES
 UENIRE NON POSSUNT R

1 PAULUS libro trigensimo tertio ad edictum. Origo emendi uendendique a per- [B.19, 1, 1] *S**
 mutationibus coepit. olim enim non ita erat nummus neque aliud merx, aliud pretium
 uocabatur, sed unusquisque secundum necessitatem temporum ac rerum utilibus inutilia
 permutabat, quando plerumque euenit, ut quod alteri superest alteri desit. sed quia non
 semper nec facile concurrebat, ut, cum tu haberetis quod ego desiderarem, inuicem haberem 10
 quod tu accipere uelles, electa materia est, cuius publica ac perpetua aestimatio difficulta-
 tibus permutationum aequalitate quantitatis subueniret. eaque materia forma publica per-
 euissa usum dominiumque non tam ex substantia praebet quam ex quantitate nec ultra
 1 merx utrumque, sed alterum pretium uocatur. Sed an sine nummis uenditio dici hodieque
 possit, dubitatur, ueluti si ego togam dedi, ut tunicam acciperem. Sabinus et Cassius esse 15
 emptionem et uenditionem putant: Nerua et Proculus permutationem, non emptionem hoc
 esse. Sabinus Homero teste utitur, qui exercitum Graecorum aere ferro hominibusque ni-
 num emere refert, illis uersibus¹:

ἘΝΘΕΝ ἀρ' οἰνίζοντο καρκομόωντες Ἀχαιοί
 ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
 ἄλλοι δέ ρινοῖς, ἄλλοι δ' ἀγάθῃσι βόεσσι,
 ἄλλοι δ' ἀνδραπόλεσσιν.

20

sed hi uersus permutationem significare uidentur, non emptionem, sicut illi²:

ἔνθεν δύτε γλάγκῳ κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεῦς,
 ὃς πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἀμειβεν.

25

magis autem pro hac sententia illud diceretur, quod alias idem poeta dicit³:
 πρίατο κτεάτεσσιν ἑοῖσιν.

sed uerior est Neruae et Proculi sententia: nam ut aliud est uendere, aliud emere, alias
 2 emptor, alias uendor, sic aliud est pretium, aliud merx: quod in permutatione discerni
 non potest, uter emptor, uter uendor sit. Est autem emptio iuris gentium, et ideo con- 30
 sensu peragitur et inter absentes contrahi potest et per nuntium et per litteras.

2 ULPIANUS libro primo ad Sabinum. Inter patrem et filium contrahi emptio [B.19, 1, 2] *S*
F[P(VU)]

¹ Il. 7, 472   ² Il. 6, 234   ³ Od. 1, 430

3 contrahende emptionon in ind. *P*, *rubr.*
om. suo loco P 4 res] ind. *F* et *rel.*, ues *F*,
om. U 5 ueniri ind. *F/P/U* 6 uendendique *P*
 12 permutationem *F* [quantitatis] quam ci-
 tius *P*, quantitas quam tocius *U* 13 quam]
 quoniā *P* 14 hodiequ'a e *F*, hodie *U*
 15 et cassius] ex cassius *F* 16 et uen-
 ditionem ... emptionem *om. P* | nerua] *F/P/U*,
 neratius *F* 17 hominibusqui *F* 18 re-

ferit *P* 19 *Graeca om. in spatio uacuo PU,*
om. item V: *Graeca deesse notant PV²U²*
 20 χαλκοὶ *F²* | δειλοί. *F*, δειλοί. *F* 21 αγθίσι
F, ubi praeterea iota mutum non scribitur
 24 *Graeca om. P, item, sed ut in fine ex amēden*
remanserit eidem, *U* 25 *amēden F* 27 πρῆγο
 πρελτεσσιπ *coicin P*, πριατο κατεύτεσιν *eoicin V*,
 πριατο κτεάτεσιν *eoicin U* 28 *est neruae]*
neruae P

- 1 non potest, sed de rebus castrenis potest. Sine pretio nulla uenditio est: non autem pretii numeratio, sed conuentio perficit sine scriptis habitam emptionem.
- 3 IDEM libro uicensimo octauo ad Sabinum. Si res ita distracta sit, ut si [B.19,1,3] *S* displicuissest inempta esset, constat non esse sub condicione distractam, sed resoluta emptio[n]em sub condicione. *5*
- 4 POMPONIUS libro nono ad Sabinum. Et liberi hominis et loci sacri et religiosi, [B.19,1,4] *S* qui haberi non potest, emptio intellegitur, si ab ignorantie emitur,
- 5 PAULUS libro quinto ad Sabinum. quia difficile dinoscit potest liber homo·a [B.19,1,5] *S* seruo. *9*
- 6 POMPONIUS libro nono ad Sabinum. Sed Celsus filius ait hominem liberum [B.19,1,6] *S* scientem te emere non posse nec cuiuscumque rei si scias alienationem¹ esse: ut sacra et religiosa loca aut quorum commercium non sit, ut publica, quae non in pecunia populi, sed *1* in publico usu habeantur, ut est campus Martius. Si fundus annua bima trima die ea lege uenisset, ut, si in diem statutum pecunia soluta non esset, fundus inemptus foret et ut, si interim emptor fundum coluerit fructusque ex eo perceperit, inempto eo facto restituerentur *15* et ut, quanti minoris postea alii uenisset, ut id emptor uenditori praestaret: ad diem pecunia non soluta placet uenditori ex uendito eo nomine actionem esse. nec conturbari debemus, quod inempto fundo facto dicatur actionem ex uendito futuram esse: in emptis enim [i] et uenditis potius id quod actum, quam id quod dictum sit sequendum est, et cum f. 256' lege id dictum sit, apparet hoc dumtaxat actum esse, ne uenditor emptori pecunia ad diem *20* *2* non soluta obligatus esset, non ut omnis obligatio empti et uenditi utrique solueretur. Condicio, quae initio contractus dicta est, postea alia pactione immutari potest, sicuti etiam abiri a tota emptione potest, si nondum impleta sunt, quae utrimque praestari debuerunt.
- 7 ULPIANUS libro uicensimo octauo ad Sabinum. Haec uenditio serui 'si rationes [B.19,1,7] *S* domini computasset arbitrio' condicionalis est: condicionales autem uenditiones tunc per*25* ficiuntur, cum impleta fuerit condicio. sed utrum haec est uenditionis condicio, si ipse dominus putasset suo arbitrio, an uero si arbitrio uiri boni? nam si arbitrium domini accipiamus, uenditio nulla est, quemadmodum si quis ita uendiderit, si uoluerit, uel stipulanti sic spondeat 'si uoluerem, decem dabo': neque enim debet in arbitrium rei conferri, an sit obstrictus. placuit itaque ueteribus magis in uiri boni arbitrium id collatum uideri quam *30* in domini. si igitur rationes potuit accipere nec accepit, uel accepit, fingit autem se non *1* accepisse, impleta condicio emptionis est et ex empto uenditor conueniri potest. Huiusmodi emptio 'quanti tu eum emisti', 'quantum pretii in arca habeo', ualeat: nec enim incertum est pretium tam evidenti uenditione: magis enim ignoratur, quanti emptus sit, quam in rei *2* ueritate incertum est. Si quis ita emerit: 'est mihi fundus emptus centum et quanto pluris *35* 'eum uendidero', ualeat uenditio et statim impletur: habet enim certum pretium centum, augebitur autem pretium, si pluris emptor fundum uendiderit.
- 8 POMPONIUS libro nono ad Sabinum. Nec emptio nec uenditio sine re quae ueneat *S* *F[P(VU)]*

¹ prohibitam *ins.* (*dett.*)

4 esset] est *F¹* 6 libro xi *P* | religioni *F²*
 7 pote'st *F²* 10 pomponius] p.....s *F* |
 'hominem *F²* 11 scientie *P^a* | alienationem
 esse] *FV*, alias esse *P^a*, alienationem prohibitatam esse *P^aV^a*, alienationem interdictam (uel inhibitam *add.* *U^a*) esse *U* | et] *F²*, aut *F^aPU* 12 populi apostolis *P^a* 13 habeantur *F²* | maritus *F* (*em. f.*) 15 fundus *F²* | fructusque] fructus quos *P^aVU^a* 18 quod] eo quod *f^aPU* 19 et uend.] est uend. *P^a* 20 lege] in lege *fPV^aU* | dictum *F* (*em. f.*) | appareret] *PU*, appareret *FV* 21 es-set] *F²*, esset nec conturbari debemus *P^a* | o'b'mnis *F* | utrimque *PU* 22 immutari

fU, imputari *F*, mutari *P*: ἀμείβεσθαι *B* 23 'a' t'iota *F²* | utrimque] *FU*, utrique *P^aV^aU^a*, utrisque *V^a*: ἀπεράκτον μέρος οφείλει ποιεῖν *B* | praestari *P^a* 24 hac uenditione *P^a* 26 sed utrum h. e. u. condicio *om.* *P^a* 27 boni] uoni *F²* 28 quemadmodum *P^a* 29 uoluerō] uoluerit *P^a* | conferre *F* 30 arbitrio id colloquatum *P^a* | quam 'in' domini *P^a* - 32 'et' ex *F²* 33 tu] tum *P^a* | e'u'm em. *F²* | pr'a'etii *F²* | aseo *F* (*suppl. f.*) 34 tam] in tam *PVU^a* | in non est delatum in *F* 35 emeris *F^a* 37 pluri's *F²* 38 ne'c emptio *F²*

potest intellegi. et tamen fructus et partus futuri recte ementur, ut, cum editus esset partus, iam tunc, cum contractum esset negotium, uenditio facta intellegatur: sed si id egerit uen-
1 ditor, ne nascatur aut fiant, ex empto agi posse. Aliquando tamen et sine re uenditio intellegitur, ueluti cum quasi alea emitur. quod fit, cum captum¹ piscium uel auium uel missilium emitur: emptio enim contrahitur etiam si nihil inciderit, quia spei emptio est: 5 et quod missilium nomine eo casu captum est si euictum fuerit, nulla eo nomine ex empto obligatio contrahitur, quia id actum intellegitur.

9 ULPIANUS libro uicensimo octauo ad Sabinum. In uenditionibus et emptio- [B. 19, 1, 9] S
nibus consensum debere intercedere palam est: ceterum siue in ipsa emptione dissentient siue in pretio siue in quo alio, emptio imperfecta est. si igitur ego me fundum emere pu- 10 tarem Cornelianum, tu mihi te uendere Sempronianum putasti, quia in corpore dissensimus, emptio nulla est. idem est, si ego me Stichum, tu Pamphilum absentem uendere putasti:
1 nam cum in corpore dissentiantur, apparet nullam esse emptionem. Plane si in nomine dis-
sentiamus, uerum de corpore constet, nulla dubitatio est, quin ualeat emptio et uenditio:
2 nihil enim facit error nominis, cum de corpore constat. Inde quaeritur, si in ipso corpore 15 non erratur, sed in substantia error sit, ut puta si acetum pro uino ueneat, aes pro auro
uel² plumbum pro argento uel quid aliud argento simile, an emptio et uenditio sit. Mar-
cellus scripsit libro sexto digestorum emptionem esse et uenditionem, quia in corpus con-
sensum est, etsi in materia sit erratum. ego in uino quidem consentio, || quia eadem prope f. 257
οὐεῖα est, si modo uinum acuit: ceterum si uinum non acuit, sed ab initio acetum fuit, ut 20
embamma, aliud pro alio uenisse uidetur. in ceteris autem nullam esse uenditionem puto,
quotiens in materia erratur.

10 PAULUS libro quinto ad Sabinum. Aliter atque si aurum quidem fuerit, de- [B. 19, 1, 10] S
terius autem quam emptor existimaret: tunc enim emptio ualeat.

11 ULPIANUS libro uicesimo octauo ad Sabinum. Alioquin quid dicemus, si cae- [B. 19, 1, 11] S
cus emptor fuit uel si in materia erratur uel in³ minus perito discernendarum materiarum?
1 in corpus eos consensisse dicemus? et quemadmodum consensit, qui non uidit? Quod si
ego me uirginem emere putarem, cum esset iam mulier, emptio ualebit: in sexu enim non
est erratum. ceterum si ego mulierem uenderem⁴, tu puerum emere existimasti, quia in
sexu error est, nulla emptio, nulla uenditio est.

12 POMPONIUS libro trigesimo primo ad Quintum Mucium. In huiusmodi autem [B. 19, 1, 12] *E
quaestionibus personae ementium et uendentium spectari debent, non eorum, quibus ad-
quiritur ex eo contractu actio: nam si seruus meus uel filius qui in mea potestate est me
praesente suo nomine emat, non est quaerendum, quid ego existimem, sed quid ille qui
contrahit.

13 IDEM libro nono ad Sabinum. Sed si seruo meo uel ei cui mandauero uendas [B. 19, 1, 13] S
sciens fugitiuum illo ignorantie, me scientie, non teneri te ex empto uerum est.

14 ULPIANUS libro uicesimo octauo ad Sabinum. Quid tamen dicemus, si in ma- [B. 19, 1, 14] S
F[P(VU)]

¹ captus (dett.)?   ² uel del.   ³ uel in] a (Hal.)?   ⁴ uendere?

1 intelligi potest P | ementur] F¹, emuntur
F²PU 3 'a ut fiant F²!, aut fiat P⁴U 4 alea]
F²PU, alia F¹V | auium] apium uel apum
legit qui uertit μελισσῶν (Tipuc.) 9 dissen-
tient] F¹, dissentiant F³PVU 11 dissen-
simus] fPU, sedis sensibus F 12 absente-
m¹ F² 13 emptionem plane] PV²U,
emptione F, inc. V^o 14 uerom F¹ 16 ut
putat F (em. f) 17 argesto F¹ 19 est om. P^o
20 οὐεῖα] yta P^o, γεία P⁴, usia VU | ut em-
bamma] cum ego emebam f, ut emebam PVU
21 uenditionem] uidentem F¹ 22 imma-
teria F (em. f) P 23 paulus om. F¹ | at-
quae F (em. f) 24 autem om. P^o 25 ul-

pianus om. F¹ | c'α'εκυς F⁴ 26 erretur (sed
e postea erasum) F⁴ | uel in] non aliter
uidentur legisse Graeci: περὶ πλάνης περὶ τὴν
φύσιν γενομένης πώς ἀγύτατός ἐστιν ἡ πράσις·
καὶ τίνες δοκούγις συναινεῖν, ως ὁ τύφλος καὶ
οἱ ἄκριβώτατοι ὥλας εἰδώς | perito^o disser-
ne π' eretur darum F¹ 27 consensit] consen-
sum F^o | uidit] diuit F¹ 28 ualeuit F (em. f)
30 error est] error P^o 31 pomponius om. F¹ |
quintum] u P | huiusmodo P^o 34 existi-
mam F^o (em. F¹) 36 idem om. F¹ | libro xi
P^o, lib. uiii V 37 teneri te ex] fPU cum B
(Tipuc.): οὐκ ἐνέχῃ τῷ ἐξ ἔμπτο, teneretur
sex F^o, tenere me ex F⁴ 38 ulpianus om. F¹

- teria et qualitate ambo errarent? ut puta si et ego me nendere aurum putarem et tu emere, cum aes esset? ut puta coheredes¹ uiriolam, quae aurea dicebatur, pretio exquisito uni heredi uendidissent eaque innenta esset magna ex parte aenea? uenditionem esse constat ideo, quia auri aliquid habuit. nam si inauratum aliquid sit, licet ego aureum putem, ualeat uenditio: si autem aes pro auro ueneat, non ualeat.
- 15 PAULUS libro quinto ad Sabinum. Et si consensum fuerit in corpus, id tamen [B. 19, 1, 15] S
 1 in rerum natura ante uenditionem esse desierit, nulla emptio est. Ignorantia emptori prodest,
 2 quae non in supinum hominem cadit. Si rem meam mihi ignorantis uendideris et iussu meo
 alii tradideris, non putat Pomponius dominium meum transire, quoniam non hoc mihi pro-
 possum fuit, sed quasi tuum dominium ad eum transire: et ideo etiam si donatus mihi 10
 rem meam iussu meo alii tradas, idem dicendum erit.
- 16 POMPONIUS libro nono ad Sabinum. Suae rei emptio non ualeat, siue sciens [B. 19, 1, 16] S
 siue ignorans emi: sed si ignorans emi, quod soluero repete potero, quia nulla obligatio
 1 fuit. Nec tamen emptioni obstat, si in ea re usus fructus dumtaxat ementis sit: 14
- 17 PAULUS libro trigensimo tertio ad edictum. officio tamen iudicis pretium [B. 19, 1, 17] S*
 minuetur.
- 18 POMPONIUS libro nono ad Sabinum. Sed si communis ea res emptori cum [B. 19, 1, 18] S
 alio sit, dici debet sciso pretio pro portione pro parte emptionem ualere, pro parte non
 1 ualere. Si seruus domini iussu in demonstrandis² finibus agri uenditi uel errore uel dolo
 plus demonstrauerit, id tamen demonstratum accipi oportet, quod dominus senserit: et idem 20
 Alfenus scripsit de uacua possessione per seruum tradita.
- 19 IDEM libro trigensimo primo ad Quintum Mucium. Quod uendidi non aliter [B. 19, 1, 19] *E
 fit accipientis, quam si aut pretium nobis solutum sit aut satis eo nomine factum uel etiam
 fidem habuerimus emptori sine ulla satisfactione. 24
- 20 IDEM libro nono ad Sabinum. Sabinus respondit, si quam rem nobis fieri [BS. 20, 1, 2] S
 uelimus etiam³, ueluti statuam uel uas aliquod || seu uestem, ut nihil aliud quam pecu-
 f. 257' niam daremus, emptionem uideri, nec posse ullam locationem esse, ubi corpus ipsum non
 detur ab eo cui id fieret: aliter atque si aream darem, ubi insulam aedificares, quoniam
 tunc a me substantia proficiuntur. 29
- 21 PAULUS libro quinto ad Sabinum. Labeo scripsit obscuritatem pacti nocere [B. 19, 1, 21] S
 potius debere uendori qui id dixerit quam emptori, quia potuit re integra apertius dicere.
- 22 UPIANUS libro uicensimo octauo ad Sabinum. Hanc legem uenditionis 'si [B. 19, 1, 22] S
 'quid sacri uel religiosi est, eius uenit nihil superuacuam non esse, sed ad modica loca
 pertinere. ceterum si omne religiosum uel sacram uel publicum uenierit, nullam esse
 emptionem, 35
- 23 PAULUS libro quinto ad Sabinum. (et quod soluerit eo nomine, emptor con- [B. 19, 1, 23] S
 dicere potest)
- 24 UPIANUS libro uicesimo octauo ad Sabinum. in modicis autem ex empto esse S
 actionem, quia non specialiter locus sacer uel religiosus uenit, sed emptioni maioris partis
 accessit. 40

F[P(VU)]

¹ cum coheredes?   ² in demonstrandis domini iussu?   ³ nobis etiam fieri uelimus?

1 et] e P^a | errare^{n't} F^t | ut puta^t F | et ego] F^t U, ego F^t P | putare^m F^t | 2 es-
 set] F^t, seset F^a | uiriolam] FP^a? , auriolam P^a VU | quae] que F 3 eaqu'a'e F | aenea]
 gerenea P^a, aerea U^a 4 nam] na P | pu-
 te'm F^t | 5 ualeat P^a | 6 paulus om. F^t
 9 alia P^a | 10 etiam] eam P^a | 12 pompo-
 nius om. F^t, paulus suppl., postea pomponius
 em. F^t | libro xi P 13 sed si] sit siue P^a |
 putero F^a (em. F^t) | 14 obstat F^t | 15 pau-
 lus om. F^t | 16 minuetur] non minuetur P^a

17 pomponius om. F^t | communes F^a (em. F^t)
 18 pr'a etio F^t | 19 dolo om. F^t: κατὰ δό-
 λον ἡ ἀγνοιαν B (Tip.) 20 demonstrauerit
 F (suppl. f) 21 scribit P 22 idem om. F^t
 23 pr'a etio F^t | 24 emptoris P^a | 25 idem
 om. F^t | 26 etiam om. PVU | ut om. P
 28 aream] aliam aream P^a | insulam] fPU,
 insularem F | 30 scribit P | necere F^t
 31 dexterit F | 33 est eius] esseius P^a | ue-
 nit] uenihil F^t | 34 uenerit P^a, uendiderit P^t

- 25 IDEM libro trigesimo quarto ad Sabinum. Si ita distrahat illa aut illa [B. 19, 1, 25] S
1 'res', utram eligit uendor, haec erit empta. Qui uendidit necesse non habet fundum
emptoris facere, ut cogitur qui fundum stipulanti sponpondit.
- 26 POMPONIUS libro septimo decimo ad Sabinum. Si sciens emam ab eo cui [B. 19, 1, 26] S
bonis interdictum sit uel cui tempus ad deliberandum de hereditate ita datum sit, ut ei 6
diminuendi potestas non sit, dominus non ero: dissimiliter atque si a debitore sciens cre-
ditorem fraudari emero.
- 27 PAULUS libro octauo ad Sabinum. Qui a quolibet rem emit, quam [Uat. 1. B. 19, 1, 27] S
putat ipsius esse, bona fide emit: at qui sine tutoris auctoritate a pupillo emit, uel falso
tutore auctore, quem scit tutorem non esse, non uidetur bona fide emere, ut et Sabinus 10
scripsit¹.
- 28 ULPIANUS libro quadragensimo primo ad Sabinum. Rem alienam distrahere [B. 19, 1, 28] S
quem posse nulla dubitatio est: nam emptio est et uenditio: sed res emptori auferri potest.
- 29 IDEM libro quadragensimo tertio ad Sabinum. Quotiens seruus uenit, non [B. 19, 1, 29] S
cum peculio distrahitur: et ideo siue non sit exceptum, siue exceptum sit, ne cum peculio 15
ueneat, non cum peculio distractus uidetur. unde si qua res fuerit peculiaris a seruo sub-
repta, condici potest uidelicet quasi furtiva: hoc ita, si res ad emptorem peruenit.
- 30 IDEM libro trigensimo secundo ad edictum. Sed ad exhibendum agi posse [B. 19, 1, 30] S*
nihilo minus et ex uendito puto. 19
- 31 POMPONIUS libro uicensimo secundo ad Sabinum. Sed et si quid postea [B. 19, 1, 31] S
accessit peculio, reddendum est uendori, ueluti partus et quod ex operis uicarii per-
ceptum est.
- 32 ULPIANUS libro quadragensimo quarto ad Sabinum. Qui tabernas argenta- [B. 19, 1, 32] S
rias uel ceteras quae in solo publico sunt uendit, non solum, sed ius uendit, cum istae
tabernae publicae sunt, quarum usus ad priuatos pertinet. 25
- 33 POMPONIUS libro trigensimo tertio ad Sabinum. Cum in lege uenditionis [B. 19, 1, 33] S
ita sit scriptum: 'flumina stillicidia uti nunc sunt, ut ita sint', nec additur, quae flumina
uel stillicidia, primum spectari oportet, quid acti sit: si non id² appareat, tunc id accipitur
quod uendori nocet: ambigua enim oratio est. 29
- 34 PAULUS libro trigensimo tertio ad edictum. Si in emptione fundi dictum [B. 19, 1, 34] S
sit accedere Stichum seruum neque intellegatur, quis ex pluribus accesserit, cum de alio
empor, de alio uendor senserit, nihilo minus fundi uenditionem ualere constat: sed Labeo
ait eum Stichum || deberi quem uendor intellexerit. nec refert, quanti sit accessio, siue f. 258
plus in ea sit quam in ipsa re cui accedat an minus: plerasque enim res aliquando propter
accessiones emimus, sicuti cum domus propter marmora et statuas et tabulas pictas 25
1 ematur. Omnia rerum, quas quis habere uel possidere uel persequi potest, uenditio
recte fit: quas uero natura uel gentium ius uel mores ciuitatis commercio exuerunt³,
2 earum nulla uenditio est. Liberum hominem scientes emere non possumus. sed nec talis
emptio aut stipulatio admittenda est: 'cum seruus erit', quamuis dixerimus futuras res
F[P(VU)]

¹ [Qui a muliere] sine tutoris auctoritate sciens rem mancipi emit uel falso tutore auctore
quem scit non esse, non uidetur bona fide emisse: itaque et ueteres putant et Sabinus et
Cassius scribunt Uat. ubi sequuntur alia: locus similis magis quam idem ² id del. ³ exe-
merunt (Hal.)?

2 eligeret PU 5 datut sit F^a (em. F^b) |
eisdem diminuendi P^a 9 at 'qui' F^b, atque P^a
13 quem] fPU, quam F 15 non s'it F^b |
ne om. P^a 16 non 'cum' F^b | qua] quae P^a
17 peruenit] peruerenter Taur. 18 sed] sed
et P | exhibendum F^a (em. F^b) 20 si quis
F^b 21 reddendum] redimendum P^a | uendi-
ti'ori F^b | uelut P^a 24 uendit non] F^a,
uenditi non F^b, uendidit non PVU 25 pri-

batos F^b | pertinet] tenet pertinet P^a 26 libro
om. P 27 flumina uel stillic. PVU | ut ita
sint] PU, ut its sunt F: fuit fortasse its sunto |
addicitur P 28 spectari] exspectari F^b, ex-
spectari F^b (ex non uidetur deletum) PVU |
actii] actum fP^bV^bU^b 33 ue'n'ditor F^b
34 aliquam P^a? 35 sicuti' F^b | statuat F^b |
pactas F 37 natura's F^b 38 possimus P^a
39 aut stip.] fPU, adstip. F

8 emi posse: nec enim fas est eiusmodi casus exspectare. Item si et emptor et uendor
scit furtum esse quod uenit, a neutra parte obligatio contrahitur: si emptor solus scit,
non obligabitur uendor nec tamen ex uendito quicquam consequitur, nisi ulti quod
conuenerit praestet: quod si uendor scit, emptor ignorauit, utrinque obligatio contrahitur,
4 et ita Pomponius quoque scribit. Rei suae emptio tunc ualeat, cum ab initio *id* agatur, ut 5
possessionem emat, quam forte uendor habuit, et¹ in iudicio possessionis potior esset.
5 Alia causa est degustandi, alia metiendi: gustus enim ad hoc proficit, ut improbare liceat,
mensura uero non eo proficit, ut aut plus aut minus ueneat, sed ut appareat, quantum
6 ematur. Si emptio ita facta fuerit: est mihi emptus Stichus aut Pamphilus, in [Pov. 1, 7
potestate est uendoris, quem uelit dare, sicut in stipulationibus, sed uno mortuo qui 10
superest dandus est: et ideo prioris periculum ad uenditorem, posterioris ad emptorem
respicit. sed et si pariter decesserunt, pretium debebitur: unus enim utique periculo
emptoris uixit. idem dicendum est etiam, si emptoris fuit arbitrium quem uellet habere,
si modo hoc solum arbitrio eius commissum sit, ut quem uoluisset emptum haberet, non
7 et illud, an emptum haberet. Tutor rem pupilli emere non potest: idemque por- [Pov.] 15
rigendum est ad similia, id est ad curatores procuratores et qui negotia aliena gerunt.

35 GAIUS libro decimo ad edictum prouinciale. Quod saepe arrae nomine pro [B. 19, 1, 85] S
emptione datur, non eo pertinet, quasi sine arra conuentio nihil proficiat, sed ut euiden-
1 tius probari possit conuenisse de pretio. Illud constat imperfectum esse negotium, cum
emere uolenti sic uendor dicit: 'quanti uelis, quanti aequum putaueris, quanti aestima- 20
2 'ueris, habebis emptum'. Ueneni mali quidam putant non contrahi emptionem, quia nec
societas aut mandatum flagitosae rei ulla uires habet: quae sententia potest sane uera
uideri de his quae nullo modo adiectione alterius materiae usu nobis esse possunt: de his
uero quae mixta aliis materiis adeo nocendi naturam deponunt, ut ex his antidoti et alia
3 quaedam salubria medicamenta confiantur, aliud dici potest. Si quis amico peregre eunti
mandauerit, ut fugitiuum suum quaerat et si inuenerit uendat, nec ipse contra senatus
consultum committit, quia non uendidit, neque amicus eius, quia praesentem uendit:
4 emptor quoque, qui² praesentem emit, recte negotium gerere intellegitur. Si res uendita
per furtum perierit, prius animaduertendum erit, quid inter eos de custodia rei conuenerat:
si nihil apparent conuenisse, talis custodia desideranda est a uenditore, qualem bonus pater 25
familias suis rebus adhibet: quam si praestiterit et tamen rem perdidit, securus esse debet,
ut tamen scilicet uindicationem rei et condictionem exhibeat emptori. unde uidebimus in
personam eius, qui alienam rem uendiderit: cum is nullam uindicationem || aut condictionem f. 258'
habere possit, ob id ipsum damnandus est, quia, si suam rem uendidisset, potuisset eas
5 actiones ad emptorem transferre. In his quae pondere numero mensurae constant, ueluti 35
frumento uino oleo argento, modo ea seruantur quae in ceteris, ut simul atque de pretio
conuenerit, uideatur perfecta uenditio, modo ut, etiamsi de pretio conuenerit, non tamen
aliter uideatur perfecta uenditio, quam si admensa adpensa adnumeratae sint. nam si
omne uinum uel oleum uel frumentum uel argentum quantumcumque esset uno pretio ue-
nierit, idem iuris est quod in ceteris rebus. quod si uinum ita uenierit, ut in singulas 40
F[P(VU)]

¹ habuit et] firmant B: habuit ita ut (*similiter Hal.*)? ² quia?

1 casus] causis P^a | si et 'et' emptor F, si
emptor V 2 scit furt.] sic furt. P^a, sit
furt. V | scit non] sit non P^a 3 obligauit F²
5 id] f¹PVU, om. F 6 iuditium P | pos-
sionis P^a 7 improuare F² 8 ut aut] ita
ut aut P, ita ut U 9 emptio ita] fPU,
emptiota F | esto mihi P | stichum aut pam-
philum P^a 13 emptoris's F 14 non et
illud an] non et illud P^a, non et an illud P^a,
et non illud an U, non ut illum V 15 pro-
rigendum F² 17 sepe F (*suppl. f.*) 19 pro-
uari F² | conuenisset F | pr'aetio F²! 20 sic]

sicut P^a | uelis] uelut P^a, inc. V^a 21 ha-
bebis] habere P^a | putant] fPU, putat F, pu-
tauerunt V 23 usus P^a, usui P^aU^a | esse
nobis P 24 natura'm F² | antidoti] FP^a, an-
tidota P^aV^aU, inc. V^a 26 suum] seruum P^aV
27 uendit] uendidit PVU 28 res] fPU, rs F
29 quid] quod P^a 30 conuenisset alii f | uen-
ditore] fPU, uenditorem FP^a 31 perdidit
PV 34 id om. P^a 35 consta'n't F² 36 pr'aetio
F²! 37 uideatur ... conuenenter om. P^a
38 admensa] admenga F² | et adpensa PU
39 pr'aetio F²! | uenerit P^aV

amphoras, item oleum, ut in singulos metretas, item frumentum, ut in singulos modios, item argentum, ut in singulas libras certum pretium diceretur, quaeritur, quando uideatur emptio perfici. quod similiter scilicet quaeritur et de his quae numero constant, si pro numero corporum pretium fuerit statutum. Sabinus et Cassius tunc perfici emptionem existimant, cum adnumerata admensa adpensa sint, quia uenditio quasi sub hac condicione uidetur fieri, ut¹ in singulos metretas aut in singulos modios quos quasue admensus eris, aut in singulas libras quas adpenderis, aut in singula corpora quae adnumeraueris.

Ergo et si grex uenierit, si quidem uniuersaliter uno pretio, perfecta uidetur, postquam de pretio conuenenterit: si uero in singula corpora certo pretio, eadem erunt, quae proxime tractauimus. Sed et si ex doleario pars uini uenierit, ueluti metretae centum, uerissimum est (quod et constare uidetur) antequam admettiatur, omne periculum ad uenditorem pertinere: nec interest, unum pretium omnium centum metretarum in semel dictum sit an in singulos eos. Si quis in uendendo praedio confinem celauerit, quem emptor si audisset, empturus non esset, teneri uenditorem.

36 ULPIANUS libro quadragensimo tertio ad edictum. Cum in uenditione quis [B. 19, 1, 36] S pretium rei ponit donationis causa non exacturus, non uidetur uendere.

37 IDEM libro tertio disputationum. Si quis fundum iure hereditario sibi delatum [B. 19, 1, 37] S ita uendidisset: 'erit tibi emptus tanti, quanti a testatore emptus est', mox inueniatur non emptus, sed donatus testatori, uidetur quasi sine pretio facta uenditio, ideoque similis erit sub condicione factae uenditioni, quae nulla est, si condicio defocerit.

38 IDEM libro septimo disputationum. Si quis donationis causa minoris uendat, [B. 19, 1, 38] S uenditio ualet: totiens enim dicimus in totum uenditionem non ualere, quotiens uniuersa uenditio donationis causa facta est: quotiens uero uiliore pretio res donationis causa distrahitur, dubium non est uenditionem ualere. hoc inter ceteros: inter uirum uero et uxorem donationis causa uenditio facta pretio uiliore nullius momenti est.

39 IULIANUS libro quinto decimo digestorum. Si debitor rem pigneratam a cre- [B. 19, 1, 39] S ditore redemerit, quasi suae rei emptor actione ex uendito non tenetur et omnia in integro sunt creditori. Uerisimile est eum, qui fructum oliuae pendens uendidisset et stipulatus est decem pondo olei quod natum esset, pretium constituisse ex eo quod natum esset usque ad decem pondo olei: idcirco solis quinque collectis non amplius emptor petere potest² quam quinque pondo olei, quae collecta essent, a plerisque responsum est.

40 || PAULUS libro quarto epitomarum Alfeni digestorum. Qui fundum uendebat, [B. 19, 1, 40] S f. 259 in lege ita dixerat, ut emptor in diebus triginta proximis fundum metiretur et de modo renuntiaret, et si ante eam diem non renuntiasset, ut uenditoris fides soluta esset: emptor intra diem mensurae quo minorem modum esse credidit renuntiauit et pecuniam pro eo accepit: postea eum fundum uendidit et cum ipse emptori suo admetiretur, multo minorem modum agri quam putauerat inuenit: quaerebat, an id quod minor is esset consequi a suo uenditore posset. respondit interesse, quemadmodum lex diceretur: nam si ita dictum esset, ut emptor diebus triginta proximis fundum metiatur et domino renuntiet, quanto modus agri minor sit, quo³ post diem trigensimum renuntiasset, nihil ei profuturum: sed si ita pactum esset, ut emptor in diebus proximis fundum metiatur et de modo agri renuntiet, F[P(VU)]

¹ in singulas amphoras contrahatur aut ins. ² emptor petere potest] eum petere posse? ³ quod?

1 singulas metr. fPU 2 pr'a etium F²! 3 pro-
fici P^a 4 pr'a etium F²! 5 admensa om. P^a |
quasi] qua P^a 6 singulas metr. fP^aU 7 erit
F² 8 gres F² 9 proxime'c F² 12 me-
tratarum P^aU | semel] simul fP^aU 13 sin-
gulas eas fP^aU | confinem] finem P 15 libro
xlivii P^a 22 ualet] uaena F^a 24 hoc
om. P^a | uero] enim P 25 pr'a etio F²! |
monumenti P^a 28 uendidis set F² 30 non
amplius emptor petere potest] confirmant B
(Tipuc.): οὐκ ἀπαιτθόμεναι [scilicet ego qui uen-

didi] πλέον τῶν πέντε: requiritur omnino ab
emptore pro emptor (Pothier) uel simile quid
31 a] am P^a 32 epitomatorum P | digesto-
rum om. F² | uendebat] PU, uendebit F, uen-
didit f 33 mediretur F² 34 eam] eandem P
36 admeteretur P^aU 37 quaerebat] F,
quaerebatur fPVU 38 possit F² | interesset
quemadmodum P^a 39 modus] domus F²
40 quo] FP^a, quod P^aVU | trige'simum F²
41 esse P^a | menciantur P^a

etsi¹ in diebus triginta renuntiasset minorem modum agri esse, quamvis multis post annis 1 posse eum quo minor is modus agri fuisset repetere. In lege fundi aquam accessuram dixit: quaerebatur, an etiam iter aquae accessisset. respondit sibi uideri id actum esse, et 2 ideo iter quoque uenditorem tradere oportere. Qui agrum uendebat, dixit fundi iugera decem et octo esse, et quod eius admensum erit, ad singula iugera certum pretium stipu- 5 s latus erat: uiginti inuenta sunt: pro uiginti deberi pecuniam respondit. Fundi uendor frumenta manu sata receperat: in eo fundo ex stipula seges erat enata: quae situm est, an pacto contineretur. respondit maxime referre, quid est actum: ceterum secundum uerba non esse actum², quod ex stipula nasceretur, non magis quam si quid³ ex sacco saccarii 10 4 cecidisset aut ex eo quod auibus ex aere cecidisset natum esset. Cum fundum quis uen- diderat et omnem fructum receperat, et arundinem caeduam et siluam⁴ in fructu esse re- 5 spondit. Dolia, quae in fundo domini essent, accessura dixit: etiam ea, quae seruos qui 6 fundum coluerat emisset pecularia, emptori cessura respondit. Rota quoque, per quam aqua traheretur, nihilo minus aedificii est quam situla.

41 IULIANUS libro tertio ad Urseum Ferocem. Cum ab eo, qui fundum alii ob- [B. 19, 1, 41] S ligatum habebat, quidam sic emptum rogasset, ut esset is sibi emptus, si eum liberasset, dummodo ante kalendas Iulias liberaret, quae situm est, an utiliter agere possit ex empto in hoc, ut uendor eum liberaret. respondit: uideamus, quid inter ementem et uendentem actum sit. nam si id actum est, ut omni modo intra kalendas Iulias uendor fundum libe- 20 raret, ex empto erit actio, ut liberet, nec sub condicione emptio facta intellegetur, ueluti si hoc modo emptor interrogauerit: 'erit mihi fundus emptus ita, ut eum intra kalendas Iulias liberes', uel 'ita ut eum intra kalendas a Titio redimas'. si uero sub condicione 1 facta emptio est, non poterit agi, ut condicio impleatur. Mensam argento coopertam mihi ignorantis pro solida uendisti imprudens: nulla est emptio pecuniaque eo nomine data condicetur.

42 MARCIANUS libro primo institutionum. Domini neque per se neque per pro- [B. 19, 1, 42] S curatores suos possunt saltem criminatos seruos uendere, ut cum bestiis pugnarent. et ita diui fratres rescripserunt.

43 FLORENTINUS libro octavo institutionum. Ea quae commendandi causa in [B. 19, 1, 43] S uenditionibus dicuntur, si palam appareant⁵, uenditorem non obligant, ueluti si dicat ser- 20 so um speciosum, domum bene aedificatam: at si dixerit hominem litteratum uel artificem, 1 praestare debet: nam $\parallel$ hoc ipso pluris uendit. Quaedam etiam pollicitationes uendito- [B. f. 259 rem non obligant, si ita in promptu res sit, ut eam emptor non ignorauerit, ueluti si quis hominem luminibus effossis emat et de sanitate stipuletur: nam de cetera parte corporis 2 potius stipulatus uidetur, quam de eo, in quo se ipse decipiebat. Dolum malum [B. 19, 1, 43] S a se abesse praestare uendor debet, qui non tantum in eo est, qui fallendi causa obscure 36 loquitur, sed etiam qui insidiose obscure⁶ dissimulat.

44 MARCIANUS libro tertio regularum. Si duos quis seruos emerit pariter uno pretio, quo- S rum alter ante uenditionem mortuus est, neque in uiuo constat emptio.

F[P(VU)]

¹ etsi¹ si? ² actum] satum? ³ ex eo quod (*Catharinaeus*) ins. ⁴ et harundinem et siluam caeduam (*Cuiacius*)? ⁵ appareat (u. i.)? ⁶ obscure del. (u. i.)

2 modis P^a | re'petere F^u¹ 3 iter aqua didisti bis F^a | solido P^aV | est om. P^aV | accepisset P^a | siui F¹ 4 iugere F¹ 5 octo| pecuniaque F^a 27 seruos om. P^a | uestis F² nouem P^a | eius] esus F² | pr'aetium F² 30 appareat P^a | obliga'ura'nt F², obligat P^a 6 respondi P^a 7 manus P^a | stipulata P^a | 31 uene F² | at] aut P^a 33 impromptu FP enata] nata P⁹ non esse] PU, esse F¹ | sacco's F² 34 effosis FP 35 potuis F (em. f) 36 eo 10 aere] FP^a, ore fP^a VU 11 fructu] F²P^aV^aU, fructum F¹V^a 12 etiam] et etiam P^a 37 insidiosae F^a | obscure] est] eodem P^a 38 agnoscunt B: οὐ μόνον ἀσαφῶς ἐπὶ παραγραφῇ 16 quidem P^a | ut esset bis P^a 17 iulianus P^a 18 ementem] fPU, ementum F^a 30 appareat P^a | obliga'ura'nt F², obligat P^a 20 ex empto erit actio ut liberet om. P^aV 31 uene F² | at] aut P^a 33 impromptu FP 22 liberet P^a | a titio] actio P^a 23 emptio 34 effosis FP 35 potuis F (em. f) 36 eo est] emptonem P^a 24 ignorantis p. a. uen- 37 qui P^a

- 45 IDEM libro quarto regularum. Labeo libro posteriorum scribit, si uestimenta interpola quis pro nouis emerit, Trebatio placere ita emptori praestandum quod interest, si ignorans interpola emerit. quam sententiam et Pomponius probat, in qua et Iulianus est, qui ait, si quidem ignorabat uenditor, ipsius rei nomine teneri, si sciebat, etiam damni quod ex eo contingit: quemadmodum si uas¹ aurichalcum pro auro uendidisset ignorans, tenetur, ut aurum quod uendidit praestet.
- 46 IDEM libro singulari de delatoribus. Non licet ex officio, quod administrat [B. 19, 1, 46] S quis, emere quid uel per se uel per aliam personam: alioquin non tantum rem amittit, sed et in quadruplum conuenitur secundum constitutionem Seueri et Antonini: et hoc ad procuratorem quoque Caesaris pertinet. sed hoc ita se habet, nisi specialiter quibusdam hoc concessum est.
- 47 ULPIANUS libro uicensimo nono ad Sabinum. Si aquae ductus debeatur p[re]a- [B. 19, 1, 47] S* dio, et ius aquae transit ad emptorem, etiamsi nihil dictum sit, sicut et ipsae fistulae, per quas aqua ducitur,
- 48 PAULUS libro quinto ad Sabinum. licet extra aedes sint: ¹⁴ S*
- 49 ULPIANUS libro uicensimo nono ad Sabinum. et quamquam ius aquae non sequatur, ^{Sf*} quod amissum est, attamen fistulae et canales dum sibi sequuntur², quasi pars aedium ad emptorem perueniunt. et ita Pomponius libro decimo putat.
- 50 IDEM libro undecimo ad edictum. Labeo scribit, si mihi bibliothecam ita [B. 19, 1, 50] E uendideris, si decuriones Campani locum mibi uendidissent, in quo eam ponerem, et per me stet, quo minus id a Campanis impetrem, non esse dubitandum, quin præscriptis uerbis agi possit. ego etiam ex uendito agi posse puto quasi impleta condicione, cum per emptorem stet, quo minus impleatur.
- 51 PAULUS libro uicensimo primo ad edictum. Litora, quae fundo uendito con- [B. 19, 1, 51] E iuncta sunt, in modum non computantur, quia nullius sunt, sed iure gentium omnibus uacant: nec uiae publicae aut loca religiosa uel sacra. itaque ut proficiant uenditori, caneri solet, ut uiae, item litora et loca publica in modum cedant.
- 52 IDEM libro quinquagensimo quarto ad edictum. Senatus cen- [SC. Uolusianum. B. 19, 1, 52] E suit, ne quis domum uillamue dirueret, quo plus sibi adquireretur neue quis negotiandi causa eorum quid emeret uenderetue: poena in eum, qui aduersus senatus consultum feciseet, constituta est, ut duplum eius quanti emisset in aerarium inferre cogeretur, in eum uero, qui uendidisset, ut irrita fieret uenditio³. plane si mihi pretium solueris, cum tu duplum aerario debeas, repetes a me: quod a mea parte irrita facta est uenditio. nec solum hunc senatus consulto locus erit, si quis suam uillam uel domum, sed et si alienam uendiderit. ³⁴
- 53 GAIUS libro uicensimo octauo ad edictum prouinciale. Ut res emptoris fiat, [B. 19, 1, 53] E nihil interest, utrum solutum sit pretium an eo nomine fideiussor datus sit. quod autem f. 260 de fideiussore diximus, plenius acceptum est, qualibet ratione si uenditori de pretio satisfactum est, ueluti expromissore aut pignore dato, ⁴proinde sit, ac si pretium solutum esset.
- F[P(VU)]

¹ uas del. ² dum ibi relinquuntur? ³ Cum s. c., quod factum est Hosidio Geta et L. Uagellio cos. .... auctore diuo Claudio cautum esset, ne quis domum uillamue dirueret qu[uo plus] sibi adquireret [ut diruendo plus adquireret quam quanti emisset SC. Hosidianum ipsum] neue quis negotiandi causa eorum quid emeret uenderetue, poenaque in emptorem qui aduersus id s. c. fecisset constituta esset [haec ut] qui quid emisset duplum eius quanti emisset in aerarium inferre cogeretur et eius qui uendidisset irrita fieret uenditio. SC. Uolusianum a. p. C. 56 (Orell. 3115) ⁴ ut ins. (Hal.)

1 interpolata fV^a? 3 interpolata fV^a | eme- 17 quod am. est om. P^a | canales] canes P^a ret P 4 teneris si P^a 5 contigit P | 20 ponere P^a 25 nullus P^a 26 uel sa- aurichalcum] auriclamcam F¹, aurichalchi- 27 modum] modo F¹ cum U^a, aurichalchi U^a | uendidisset F² 29 adquireretur], fPU, adquiretur F 30 eme- 8 ammittat P 9 ad] fPU, an F 10 ha- rit FPU 33 a me' quod F²? 34 senatus bient P 11 concessum] consensum F¹: oi consultu P 35 prouinciales F (em. f) ρητῶς ἐπιτετραμμένοι B 15 aedes F² 38 perinde PV^aU

- 54 PAULUS libro primo ad edictum aedilium curulum. Res bona fide uendita [B. 19, 1, 54] *E*
propter minimam causam inempta fieri non debet.
- 55 IDEM libro secundo ad edictum aedilium curulum. Nuda et imaginaria uen- [B. 19, 1, 55] *E*
ditio pro non facta est et ideo nec alienatio eius rei intellegitur. ⁴
- 56 IDEM libro quinquagensimo ad edictum. Si quis sub hoc pacto uendiderit [B. 19, 1, 56] *E**
ancillam, ne prostituatur et, si contra factum esset, uti liceret ei abducere, etsi per plures
emptores mancipium cucurrit, ei qui primo uendit¹ abducendi potestas fit.
- 57 PAULUS libro quinto ad Plautium. Domum emi, cum eam et ego et uendor [B. 19, 1, 57] *E*
combustam ignoraremus. Nerus Sabinus Cassius nihil uenisse, quamuis area maneat, pe-
cuniamque solutam condici posse aiunt. sed si pars domus maneret, Neratius ait hac quae- ¹⁰
stione multum interesse, quanta pars domus incendio consumpta² permaneat, ut, si quidem
amplior domus pars exusta est, non compellatur emptor perficere emptionem, sed etiam
quod forte solutum ab eo est repetet: sin uero uel dimidia pars uel minor quam dimidia
exusta fuerit, tunc coartandus est emptor uenditionem adimplere aestimatione uiri boni
arbitraru habita, ut, quod ex pretio propter incendum decrescere fuerit inuentum, ab huius ¹⁵
1 praestatione liberetur. Sin autem uendor quidem sciebat domum esse exustum, emptor
autem ignorabat, nullam³ uenditionem stare, si tota domus ante uenditionem exusta sit:
si uero quantacumque pars aedificii remaneat, et stare uenditionem et uenditorem emptori ²⁰
2 quod interest restituere. Simili quoque modo ex diuerso tractari oportet, ubi emptor qui-
dem sciebat, uendor autem ignorabat: et hic enim oportet et uenditionem stare et omne ²⁵
3 premium ab emptore uendori, si non dependens est, solui uel si solutum sit, non repeti.
Quod si uterque sciebat et emptor et uendor domum esse exustum totam uel ex parte,
nihil actum fuisse dolo inter utramque partem compensando et iudicio⁴, quod ex bona fide
descendit, dolo ex utraque parte ueniente stare non concedente. ²⁴
- 58 PAPINIANUS libro decimo quaestionum. Arboribus quoque uento deiectis uel [B. 19, 1, 58] **P*
absumptis igne dictum est emptionem fundi non uideri esse contractam, si contemplatione
illarum arborum, ueluti oliueti, fundus comparabatur, siue scientie siue ignorantie uenditore:
siue autem emptor sciebat uel ignorabat uel uterque eorum, haec optinent, quae in supe- ²⁹
rioribus casibus pro aedibus dicta sunt.
- 59 CELSUS libro octauo digestorum. Cum uenderes fundum, non dixisti ita ut [B. 19, 1, 59] *E*
optimus maximusque: uerum est, quod Quinto Mucio placebat, non liberum, sed qualis
esset, fundum praestari oportere. idem et in urbanis praediis dicendum est.
- 60 MARCELLUS libro sexto digestorum. Comprehensum erat lege uenditionis [B. 19, 1, 60] *E*
dolia sexaginta emptori accessura: cum essent centum, in uendoris fore potestate respon-
sum est quae uellet dare. ³⁵
- 61 IDEM libro uicensimo digestorum. Existimo posse me id quod meum est [B. 19, 1, 61] *E*
sub condicione emere, quia forte speratur meum esse desinere.
- 62 MODESTINUS libro quinto regularum. Qui officii causa in prouincia agit uel [B. 19, 1, 62] *E*
militat, || praedia comparare in eadem prouincia non potest, praeterquam si paterna eius f. 260'
1 a fisco distrahanter. Qui nesciens loca sacra uel religiosa uel publica pro priuatis com- ⁴⁰
parauit, licet emptio non teneat, ex empto tamen aduersus uenditorem experietur, ut con-
F[P(VU)]

¹ uendidit (*u. i.*)?   ² sit, quanta *ins.*   ³ nullo modo (= nullo *m.*)?   ⁴ iudicium (*u. i.*)?

2 fieri] esset *P^a*, esse *P^b*   3 aedilium *om. P^a*   6 et si ... 7 cucurrit *om. P^a* (*suppl. m. prima*)
7 cucurrit] *F¹*, concurrerit *F²V*, concurre-
ret *P^aU*, def. *P^a* | uendidit *PVU^t* 10 hac] *f¹*,
hanc *F*, in hac *PVU* 11 ut 'si' *F²* 12 domu's' pars *F²*, pars domus *P* | 'perficere *F²*,
proficere *P^a* 17 ante] aute *F¹* 18 et
emptorem' uend. *F²* 19 quoquo *F²* 20 igno-
ravat *F²* 21 emptore'm' *F²* | deprehensum *V^a*,
reprehensum *P^a* | uel 'si' *F²* 23 iudicio] *E*

iuditium *PU*, quam lectionem tuentur etiam *B*:
ο δόλος ἐμποδίζει τὴν συτάσσει τῶν βόνα φίδε
ἀγωγῶν 24 des'cendit *F^b* 25 deiectus *P^a*
28 ignorauat *F* 30 libro uiuii *P* 31 maxi-
musque] *FPV^a*, maximusque est *fV^aU* | mu-
tio *fP^aU*, titius *F^a*, titio *F^bP^a* 32 fun-
dus *P* | oporteret *P^a* 33 compr'aehensum *F^a*
38 causam *P* 39 propter quam *P^a* 40 uel
rel.] et rel. *P*

- 2 sequatur quod interfuit eius, ne deciperetur. Res in auersione empta, si non dolo uenditoris factum sit, ad periculum emptoris pertinebit, etiamsi res adsignata non sit.
- 63 IAUOLENUS libro septimo ex Cassio. Cum seruo dominus rem uendere certae [B. 19, 1, 63] E personae iusserit, si alii uendidisset, quam cui iussus erat, uenditio non ualeat: idem iuris in libera persona est: cum perfici uenditio non potuit in eius persona, cui dominus uenire 5 1 eam noluit. Demonstratione fundi facta fines nominari superuacuum est: si nominentur, etiam ipsum uenditorem nominare oportet, si forte aliud agrum confinem possidet.
- 64 IDEM libro secundo epistularum. Fundus ille est mihi et Titio emptus: quaero, [B. 19, 1, 64] E ntrum in partem an in totum uenditio consistat an nihil actum sit. respondi personam Titi superuacuo accipiendam puto ideoque totius fundi emptionem ad me pertinere. 10
- 65 IDEM libro undecimo epistularum. Conuenit mihi tecum, ut certum numerum [B. 19, 1, 65] E regularum mihi dares certo pretio quod ut¹ faceres: utrum emptio sit an locatio? respondit, si ex meo fundo tegulas tibi factas ut darem conuenit, emptionem puto esse, non conductionem: totiens enim conductio alicuius rei est, quotiens materia, in qua aliquid praestatur, in eodem statu eiusdem manet: quotiens uero et immutatur et alienatur, emptio 15 magis quam locatio intellegi debet.
- 66 POMPONIUS libro trigensimo primo ad Quintum Mucium. In uendendo fundo [B. 19, 1, 66] E quaedam etiam si non dicantur, praestanda sunt, ueluti ne fundus euincatur aut usus fructus eius, quaedam ita demum, si dicta sint, ueluti uiam iter actum aquae ductum praestatu 1 iri: idem et in seruitutibus urbanorum praediorum. Si cum² seruitus uenditis praediis de- 20 beretur nec commemorauerit uendor, sed sciens esse reticuerit et ob id per ignorantiam rei emptor non utendo per statutum tempus eam seruitutem amiserit, quidam recte putant 2 uenditorem teneri ex empto ob dolum. Quintus Mucius scribit, qui scripsit 'ruta caesa quaeque aedium fundiue non sunt', bis idem scriptum³: nam ruta caesa ea sunt quae neque aedium neque fundi sunt. 25
- 67 IDEM libro trigensimo nono ad Quintum Mucium. Alienatio cum fit, cum sua [B. 19, 1, 67] E causa dominium ad alium transferimus, quae esset futura, si apud nos ea res mansisset, idque toto iure ciuili ita se habet, praeterquam si aliquid nominatum sit constitutum.
- 68 PROCULUS libro sexto epistularum. Si, cum fundum uenderes, in lege dixisses, quod E mercedis nomine a conductore exegisses, id emptori accessurum esse, existimo te in exi- 30 gendo non solum bonam fidem, sed etiam diligentiam praestare debere, id est non solum 1 ut a te dolus malus absit, sed etiam ut culpa. Fere aliqui solent haec uerba adicere: 2 'dolus malus a uenditore aberit', qui etiam si adiectum non est, abesse debet. Nec [B. 19, 1, 68] uidetur abesse, si per eum factum est aut fiet, quo minus fundum emptor possideat. erit ergo ex empto actio, non ut uendor vacuam possessionem tradat, cum multis modis ac- 35 cидere poterit, ne tradere possit, sed ut, si quid dolo malo fecit aut facit, dolus malus eius aestimaretur.
- 69 IDEM libro undecimo epistularum. Rutilia Polla emit lacum Sabatenem An- [B. 19, 1, 69] E gularium || et circa eum lacum pedes decem: quaero, numquid et⁴ decem pedes, qui tunc q. 27 f. 261 accesserunt, sub aqua sint, quia lacus creuit, an proximi pedes decem ab aqua Rutiliae 40 F[P(VU)]

¹ quod ut] quas tu (dett.)?   ² cum] qua?   ³ habere ins.   ⁴ num quia ii?

1 diceretur F 4 uendendisset F (em. f.)
7 nominari P^aV^b 9 nihil mihi P^a | respondit F^a 10 superuacuo] FU^a, pro superuacua P, pro superuacuo U^a | totius] toti et P^a 12 aⁿ locatio F^a 14 conductio-nes F^a | qua] PVU, quo F 18 non con-dicantur F^a: τίνα σιωπηρώς ἔπειται τῇ πράξει B (Tipuc.) 19 praestitum PVU 20 praed. urb. P 22 per stat.] praestat. P 23 scribit qui scripsit] FV^aU, scribit scribit P^a, scribit P^aV^b 24 aedium] adiem F^a | bis]

nisi PV, inc. U^a | caesa] ces P^a | quae] que F (suppl. f.) 26 lib. xxx VU, lib. xx P 29 dixi-ses] fPU, sixisset F^a, sixisses F^a 32 ad-dicere P 33 malus] malus absit sed etiam ut c. f. a. solent P^a | qui] quod P, quid U, inc. V^a | adiectum] abiectus P^a 35 ua-quam F^a 36 si quis P^a, si qui V^a | fecit malo P | aut faciat P 38 epistularum] epi-stomarum P | polla fPU, pall (non palla) F 40 lacus] fPU, locus F

Pollae iuris sint. Proculus respondit: ego existimo eatenus lacum, quem emit Rutilia Polla, uenisse, quatenus tunc fuit, et circa eum decem pedes qui tunc fuerunt, nec ob eam rem, quod lacus postea creuit, latius eum possidere debet quam emit.

- 70 LICINNIUS RUFINUS libro octauo regularum. Liberi hominis emptionem con- [B. 19, 1, 70] *E*
trahi posse plerique existimauerunt, si modo inter ignorantes id fiat. quod idem placet 5
etiam, si uendor sciat, emptor autem ignoret. quod si emptor sciens liberum esse emerit,
nulla emptio contrahitur.
- 71 PAPIRIUS IUSTUS libro primo constitutionum. Imperatores Antoninus [B. 19, 1, 71. 53, 7, 1] *Ef*
et Uerus Augusti Sextio Uero in haec uerba rescripserunt: 'quibus mensuris aut pretiis
'negotiatores uina compararent, in contrahentium potestate esse: neque enim quisquam co- 10
'gitur uendere, si aut pretium aut mensura displiceat, praesertim si nihil contra consuetu-
'dinem regionis fiat.'
- 72 PAPINIANUS libro decimo quaestionum. Facta conuenta, quae postea facta [B. 19, 1, 72] *P*
detrahunt aliquid emptioni, contineri contractui uidentur: quae uero adiciunt, credimus non
inesse. quod locum habet in his, quae adminicula sunt emptionis, ueluti ne cautio duplae 15
praestetur aut ut cum fideiupresso cautio duplae praestetur. sed quo casu agente emptore
non ualet pactum, idem uires habebit iure exceptionis agente uenditore. an idem dici possit
aucto postea uel deminuto pretio, non immerito quaesitum est, quoniam emptionis sub-
stantia constitit ex pretio. PAULUS notat: si omnibus integris manentibus de augendo uel
deminuendo pretio rursus conuenit, recessum a priore contractu et noua emptio interces- 20
sisse uidentur. PAPINIANUS: Lege uenditionis illa facta 'si quid sacri aut religiosi aut publici
'est, eius nihil uenit', si res non in usu publico, sed in patrimonio fisci erit, uenditio eius
ualebit, nec uendor proderit exceptio, quae non habuit locum.
- 73 IDEM libro tertio responsorum. Aede sacra terrae motu diruta locus [Uat. 5. B. 19, 1, 73] *P*
1 aedificii non est profanus et ideo uenire non potest. Intra maceriam sepulchrorum [Uat. B] 25
hortis uel ceteris culturis loca pura seruata, si nihil uendor nominatim exceptit, ad empo-
rem pertinent.
- 74 IDEM libro primo definitionum. Clauibus traditis ita mercium in horreis con- [B. 19, 1, 74] *P*
ditarum possessio tradita uidentur, si claves apud horrea traditae sint: quo facto confestim
emptor dominium et possessionem adipiscitur, etsi non apernerit horrea: quod si uendoris 30
merces non fuerunt, usucapio confestim inchoabitur.
- 75 HERMOGENIANUS libro secundo iuris epitomarum. Qui fundum uendidit, ut [B. 19, 1, 75] *P**
eum certa mercede conductum ipse habeat uel, si uendat, non alii, sed sibi distrahat uel
simile aliquid paciscatur: ad complendum id, quod pepigerunt, ex uendito agere poterit. 34
- 76 PAULUS libro sexto responsorum. Dolia in horreis defossa si non sint nomi- [B. 19, 1, 76] *Pf*
1 natim in uenditione excepta, horreorum uenditioni cessisse uideri. Eum, qui in locum emp-
toris successit, isdem defensionibus uti posse, quibus uendor eius uti potuisse, sed et
longae possessionis praeescriptione, si utriusque possessio impleat tempora constitutionibus
statuta.
- 77 IAUOLENUS libro quarto ex posterioribus LABEONIS. In lege fundi uendundi [B. 19, 1, 77] *S
F[P(VU)]

1 iures *F¹*, uires *P^a*, iurae *U* | lacum] *fPU*,
locum *F²* 2 uenisset *P^a* | pedes] redes *F^a* |
fuerunt] accesserunt sub aqua sint *P^a* 3 la-
tius eum] lacus *P^a* 4 licinni *F¹*, licinus *P*,
lucinofus *V*, licinniosus *U* (*iunctis lect. F¹*
et *F²*) | omnis *F* (*suppl. f*) 6 ignorat *P^a* *VU*
9 et seuerus *PVU* | *pr'a etiis F²* 10 com-
parent *PV* 11 'si' aut *F²* | praetium *F*
14 contractui] *F¹* *PV*, contractu *F^a* *U* | cre-
dimus 'hoc' non *F²* 15 amminicula *P^a* | du-
pla *P^a* 16 ut *om. P* | quo] quo quidem *PVU*
17 iures] *fPU*, uiris *F²* 18 uel diminutio
F^a | *pr'a etio F²* 19 omnibus] *fPU*, omi-

nus *F*: πάντων ἀκεραίων δύντων *B* (*Tipue*)
20 *pr'a etio F²* | intercessisse *F²* 22 pa-
trimoniο' *F²* | uenditio *F²* 23 ualeuit *F*
25 ueniri *Uat.* 26 culturis *om. P* | pura
pura sunt *PV* | accepit *P^a* 30 apparuer-
it *P^a*, apparuerit *V* 33 si 'fundo' uendat
F² | non] aut non *P^a*, ut non *P^a* *U* 34 pa-
ciscitur *P* | at complendum *F²* 36 uenditionis' *F²*
37 's'dem *F²* | quibus uendor
euus (*eius f*) uti potuisse (potuisset *f*) 'qui-
bus uendor ei uti potuisset sed et *F²*
38 utriusqu'a'e *F²*, utrisque *P^a* 40 labeonia
ante in eo (p. 525, 1) *P^a* | uendendi *PVU*

lapidicinae in eo fundo ubique essent exceptae erant, || et post multum temporis in eo f. 261' fundo repertae erant lapidicinae. eas quoque uenditoris esse Tubero respondit: Labeo re-
ferre quid actum sit: si non appareat, non uideri eas lapidinas esse exceptas: neminem enim nec uendere nec excipere quod non sit, et lapidinas nullas esse, nisi quae apparent et caedantur: aliter interpretantibus totum fundum lapidinarum fore, si forte toto eo sub terra esset lapis. hoc probo.

78 LABEO libro quarto posteriorum a IAUOLENO epitomatorum. Fistulas emptori [B. 19, 1, 78] A accessuras in lege dictum erat: quaerebatur, an castellum, ex quo fistulis aqua duceretur, accederet. respondi apparere id actum esse, ut id quoque accederet, licet scriptura non 1 continetur. Fundum ab eo emisti, cuius filii postea tutelam administras, nec uacuum [B. 10 accepisti possessionem. dixi tradere te tibi possessionem hoc modo posse, ut pupillus et 2 familia eius decebat de fundo, tunc demum tu ingrediaris possessionem. Qui [B. 19, 1, 78] fundum ea lege emerat, ut soluta pecunia traderetur ei possessio, duobus heredibus relictis 10 decepit. si unus omnem pecuniam soluerit, partem familie herciscundae iudicio seruabit: nec, si partem soluat, ex empto cum uenditore aget, quoniam ita contractum aes alienum 15 3 diuidi non potuit. Frumenta quae in herbis erant cum uendidisses dixisti te, si quid ui aut tempestate factum esset, praestaturum: ea frumenta niues corruerunt: si immoderatae fuerunt et contra consuetudinem tempestatis¹, agi tecum ex empto poterit.

79 IAUOLENUS libro quinto ex posterioribus LABEONIS. Fundi partem dimidiam [B. 19, 1, 79] S ea lege uendidisti, ut emptor alteram partem, quam retinebas, annis decem certa pecunia 20 in annos singulos conductam habeat. Labeo et Trebatius negant posse ex uendito agi, ut id quod conuenerit fiat. ego contra puto, si modo ideo uilius fundum uendidisti, ut haec tibi conductio praestaretur: nam hoc ipsum pretium fundi uideretur², quod eo pacto uen- 24 ditus fuerat: eoque iure utimur.

80 LABEO libro quinto posteriorum a IAUOLENO epitomatorum. Cum manu sata [B. 19, 1, 80] A in uenditione fundi excipiuntur, non quae in perpetuo sata sunt excipi uiderentur³, sed quae singulis annis seri solent, ita ut fructus eorum tollatur: nam aliter interpretantibus uites 1 et arbores omnes exceptae uidebuntur. Huius rei emptionem posse fieri dixi: 'quae ex meis 'aedibus in tuas aedes proiecta sunt, ut ea mihi ita habere liceat', deque ea re ex empto 2 agi. Silua caedua in quinquennium uenierat: quaerebatur, cum glans decidisset, utrius esset. 30 scio Seruium respondisse, primum sequendum esse quod appareret actum esse: quod si in obscurio esset, quaecumque glans ex his arboribus quae caesae non essent cecidisset, uen- 3 uditoris esse, eam autem, quae in arboribus fuisset eo tempore cum haec⁴ caederentur, 8 emptoris. Nemo potest uideri eam rem uendidisse, de cuius dominio id agitur, ne ad emptorem transeat, sed hoc aut locatio est aut aliud genus contractus.

81 SCAEUOLA libro septimo digestorum. Titius cum mutuos acciperet tot aureos [B. 19, 1, 81] A sub usuris, dedit pignori siue hypothecae praedia et fideiussorem Lucium, cui promisit intra triennium proximum se eum liberaturum: quod si id non fecerit die supra scripta et soluerit debitum fideiussor creditor, iussit praedia empta esse⁵, quae creditoribus obligauerat. quareo, cum non sit liberatus Lucius fideiussor a Titio, an, si soluerit creditori, empta 40 F[P(VU)]

¹ tempestates (Salmasius)? ² uidetur (Hal.)? ³ uidentur (Hal.)? ⁴ hae (u. i.)? ⁵ ei ins. (Best)

1 lapidinae F(suppl. f) | multum] mortum F^a
2 eas] etas P^a | tubero] tum uero P^a
3 uidiri F(em. f) 5 et caedantur] exce-
dantur P^a | interpretantibus F^a 6 'eset
F^a | lapidis P^a 7 a iauoleno] et iauole-
nus P^a | epitomarum PV 9 appetet P^a
10 administras] F^a PVU, administrans F^a 11 |
nec uacuum] PU, nequaquam F^a 11 te] et P^a
12 in possessionem fPVU 13 ea lege] ta-
lem ea lege P^a | derelictis P^a 14 seruauit F
16 diui'di' F^a | heruis F^a, uerbis P^a | uen-
didisset P^a 17 si moderate P^a 18 fue-
runt] FP, fuerant f?VU 20 alteram] P^a U,
alteram P^a, alteri F | quem P^a 22 modo]
mo F | fundus F^a 23 praetium F(em. f) |
pacto] pacio F^a 26 uidere'n'tur F^a | sed] PU,
om. F 27 interpretantibus F | uites i' F^a
28 arbores 'et' omnes F^a 29 tua's' F^a
30 uenerat P^a 32 quaecumqu'a'e F^a 33 esse]
P^a V, eset FP=V^a U | haec] hae f 35 aliud]
fPVU, aliis F 37 usuri's' F^a | siue pothece P
40 non] PU cum B (Tipuc.): εάν οὐκ ἐλεγθε-
ρωθεὶς παρ' ἐμοῦ καταβάλλης, om. F | fide-
iussor F^a

haberet supra scripta praedia. respondit, si non ut in causam obligationis, sed ut empta habeat, sub condicione emptio facta est et contractam esse obligationem. Lucius Titius promisit de fundo suo centum milia modiorum frumenti annua praestare praediis Gaii f. 263 Seii: postea Lucius Titius uendidit fundum additis uerbis his: 'quo iure quaque condicione ea praedia Lucii Titii hodie sunt, ita ueneunt itaque habebuntur': quaero, an emptor Gaius Seio ad praestationem frumenti sit obnoxius. respondit emptorem Gaius Seio secundum ea quae proponerentur obligatum non esse.

II.

R DE IN DIEM ADDICTIONE R

SEP

1 PAULUS libro quinto ad Sabinum. In diem addictio ita fit: 'ille fundus centum [B.19, 2, 1] S esto tibi emptus, nisi si quis intra kalendas Ianuarias proximas meliorem condicionem fe- 11 cerit, quo res a domino abeat.'

2 UPLIANUS libro uicensimo octauo ad Sabinum. Quotiens fundus in diem ad- [B.19, 2, 2] S dicitur, utrum pura emptio est, sed sub condicione resolutur, an uero condicionalis sit magis emptio, quaestionis est. et mihi uidetur uerius interesse, quid actum sit: nam si 15 quidem hoc actum est, ut meliore allata condicione discedatur, erit pura emptio, quae sub condicione resolutur: sin autem hoc actum est, ut perficiatur emptio, nisi melior condicio offeratur, erit emptio conditionalis. Ubi igitur secundum quod distinximus pura uenditio est, Julianus scribit hunc, cui res in diem addicta est, et usucapere posse et fructus et ac- cessiones lucrari et periculum ad eum pertinere, si res interierit, 20

3 PAULUS libro quinto ad Sabinum. quoniam post interitum rei iam nec adferri possit S melior condicio.

4 UPLIANUS libro uicensimo octauo ad Sabinum. Ubi autem conditionalis uen- [B.19, 2, 4] S ditio est, negat Pomponius usucapere eum posse nec fructus ad eum pertinere. Idem Iuli- lianus libro quinto decimo quaerit, si res in diem addicta interciderit uel ancilla decesserit, 25 an partus uel fructus eius nomine adiectio admitti possit. et negat admittendam adiectio- nem, quia alterius rei quam eius quae distracta est non solet adiectio admitti. Idem Iuli- lianus eodem libro scribit, si ex duobus seruis uiginti uenditis et in diem addictis alter decesserit, deinde unius nomine qui superest emptor extiterit, qui supra uiginti promitteret, 30 an discedatur a priore contractu? et ait dissimilem esse hanc speciem partus specie et ideo hic discedi a priore emptione et ad secundam perueniri. Sed et Marcellus libro quinto digestorum scribit pure uendito et in diem addicto fundo si melior condicio allata sit, rem pignori esse desinere, si emptor eum fundum pignori dedisset: ex quo colligitur, quod 35 emptor medio tempore dominus est: alioquin nec pignus teneret. Idem Julianus libro octa- gensimo octauo digestorum scripsit eum, qui emit fundum in diem, interdicto quod ui aut 40 clam uti posse: nam hoc interdictum ei competit, cuius interest opus non esse factum. fundo autem, inquit, in diem addicto et commodum et incommodum omne ad emptorem pertinet, antequam uenditio transferatur, et ideo, si quid tunc ui aut clam factum est, 45 quamvis melior condicio allata fuerit, ipse utile interdictum habebit: sed eam actionem F[P(VU)]

¹ ab emptione ins. (u. i.)

1 habet P 9 addictione] ind. FP⁴, additione FP⁴, adiectione U 10 additio f, adiectio P^aU⁴ 11 nisi si] non si P^a, nisi P^b | me- liores condicione P^a 12 habeat fP^a 14 emptio est] emptionem P^a | soluitur P^a | condicionales F¹ 15 u' id' etur F¹ 16 con- dicione] F, condicione ab emptione PVU | discebatur F¹ | que sub F 17 resulerit P^a | hoc om. P^a | nesi F (em. f) 18 pure F^a 21 iam] iac P^a? 27 districta P^a | solet]

solus P^a | ammittit P 28 eodem] idem F¹ 30 hanc] anc F (suppl. f) | partus] partim P^a | specie et] speciei P^a, speciei et fP^aVU 31 secundam] fPU, secunda F | peruenir] fU, peruenire FPV 32 uendor P^a 34 est] Hal., es|st F^a, eset F^aPU | octagesimo octauo] F¹, quem numerum tuerit locus alter D. 45, 1, 59, quadragesimo octauo F²PU propter h. t. l. 6 pr. 35 scribit PU 38 tunc] aut P^a | clau'm F²

5 sicut fructus, inquit, quos percepit uenditi iudicio praestaturum. Cum igitur tunc recedatur ab emptione (ubi pure contrahitur) uel tunc non impleatur (ubi sub condicione fit) cum melior condicio sit allata: si falsus emptor subiectus sit, eleganter scribit Sabinus prior rem esse emptam, quia non uidetur melior condicio allata esse non existente uero emptore. sed et si existat alius emptor, meliore tamen condicionem non adferat, aequa dicendum 5
6 erit perinde haberi, ac si non existeret. Melior autem condicio adferri uidetur, si pretio sit additum. sed et si nihil pretio addatur, solutio tamen || offeratur facilior pretii uel f. 26² maturior, melior condicio adferri uidetur. praeterea si locus oportunior soluendo pretio dicatur, aequa melior condicio allata uidetur: et ita Pomponius libro nono ex Sabino scribit. idem ait, et si persona idoneor accedit ad emptionem, aequa uideri meliorem con- 10 dicionem allatam. proinde si quis accedit eiusdem pretii emptor, sed qui leuioribus emat condicionibus uel qui satisfactionem nullam exigat, melior condicio allata uidebitur. ergo idem erit probandum et si uiliore pretio emere sit paratus, ea tamen remittat, quae uen- ditori grauia erant in priore emptione.

5 POMPONIUS libro nono ad Sabinum. Quidquid enim ad utilitatem uenditoris [B.19, 2, 5] S pertinet, pro meliore condicione haberi debet.

6 ULPIANUS libro uicensimo octauo ad Sabinum. Item quod dictum est fructus [B.19, 2, 6] S interea captos emptorem priorem sequi, totiens uerum est, quotiens nullus emptor existit, qui meliorem condicionem adferat, uel falsus exsistit: sin uero exstitit emptor posterior, fructus refundere priorem debere constat, sed uenditori. et ita Julianus libro quadrage- 20 simo¹ octauo digestorum scripsit. Si quis extiterit, qui meliorem condicionem adferat, deinde prior emptor aduersus eum licitatus sit et penes eum emptum remanserit, dubitari poterit, utrum fructus ipse habeat, quasi nulla meliore condicione allata, an uero uenditoris sint, licet eadem sit persona, quae meliorem condicionem attulit. quod ratio facere uidetur: intererit tamen quid acti sit: et ita Pomponius scribit.

7 PAULUS libro quinto ad Sabinum. Licet autem uenditori meliore allata con- [B.19, 2, 7] S dicione addicere posteriori, nisi prior paratus sit plus adicere.

8 IDEM libro trigensimo tertio ad edictum. Necesse autem habebit uenditor [B.19, 2, 8] S* meliore condicione allata priorem emptorem certiores facere, ut, si quid alius adicit, ipse quoque adicere possit.

9 ULPIANUS libro uicensimo octauo ad Sabinum. Sabinus scribit licere uen- [B.19, 2, 9] S ditori meliorem condicionem oblatam abicere sequique primam quasi meliorem, et ita utimur. quid tamen, si hoc erat nominativum actum, ut liceret resilire emptori meliore condicione allata? dicendum erit dissolutam priorem emptionem, etiamsi uenditor sequentem non admittat.

10 JULIANUS libro tertio decimo digestorum. Sed si proponatur a creditore [B.19, 2, 10] S* pignus in diem addictum, non potest uideri bona fide negotium agi, nisi adiectio recipiatur. quid ergo est, si inops emptor et impedienda tantummodo uenditionis causa interuenit? potest creditor sine periculo priori emptori addicere.

11 ULPIANUS libro uicensimo octauo ad Sabinum. Quod autem Sabinus scribit [B.19, 2, 11] S F[P(VU)]

¹ octagensimo (xxxx et lxxx permutata: cf. p. 526 u. 34)?

2 fiat PVU 3 priori rem F² 4 ui-
deatur Taur. 5 aequae F (em. f.) 6 mu-
lior F² 7 addictum P²V², adiectum P²V² |
praetio F (em. f.) | addicatur P²V², addiccia-
tur P² | praetii F (em. f.) 9 ex sabino bis
F², et sabino P², ad sabinum P²V 10 ido-
neor] FP²V²U, idoneor P², idoneo.. V² | ac-
cedam F² 11 allatam] F², allatam esse
F²PVU 12 uideatur F² 13 probandum F² |
uiliori libri 18 est uerum P | existit] ex-
titit P 19 exsistit om. F², extitit P | sin]
sim F | posteriores P² 20 sed] FP²U, om.

f²P²V 21 scribit PVU 22 penes eum]
penes P²V², penes priorem V² | emptum
remanserit] emptoremanserit F, emptorem
manserit P²V²U, emptorem res manserit f,
emptorem res remanserit V²: καὶ ὑπερθεματική³
κατὰ τοῦ δευτέρου καὶ μείνη ἔχων τὸ πράγμα B
23 ipse melior habeat F² 24 a'ut'lit F²
25 acti] actum PVU 26 ablata P² 27 poste-
riori] posteri P² | adicere] Taur. cum B: εἰ
μὴ πλέον ὁ πρώτος ὑπερθεματίζει, addicere
FPU 29 addicit FU 31 liceret P² 34 illata
F² (em. F²) 38 impedienda P²

fundum in diem addici non posse rursus, qui semel fuerat in diem addictus, ratione eiusmodi defendit, quia prioris, inquit, emptoris statim fit, scilicet quasi non videatur melior condicio allata, si non secure secundo emptori fundus addictus, sed alia licitatio prospicitur. sed Iulianus libro quinto decimo digestorum scripsit interesse multum, quid inter contrahentes actum sit, nec impedit quicquam uel hoc agi, ut saepius fundus collocetur, dum 5
1 uel prima uel secunda uel tertia adiectione res a uenditore discedat. Item quod Sabinus ait, si tribus uendentibus duo posteriori addixerint, unus non admiserit adiectionem, huius partem priori, duorum posteriori emptam, ita demum uerum est, si uariis pretiis partes suas distraxerunt,

- 12 POMPONIUS libro nono ad Sabinum. et si dispare parts uendentium fuerint¹. [B. 19, 2, 12] S
13 || UPLANUS libro uicensimo octauo ad Sabinum. Quod si uno pretio uendiderint, dicendum est totam priori emptam manere, quemadmodum si quis mihi totum fundum ad diem addixisset, postea uero pretio adiecto dimidium alii addixerit. Celsus quoque libro octauo digestorum refert Mucium Brutum Labeonem quod Sabinum existimare: ipse quoque Celsus idem probat et adicit mirari se a nemine animaduersum, quod si prior emptor ita 15 contraxit, ut nisi totum, fundum emptum nolle habere, non habere eum eam partem 1 emptam, quam unus ex sociis posteriori emptori addicere noluit. Uerum est autem uel unum ex uendoribus posse meliorem adferre condicionem: emere enim cum tota re etiam nostram partem possumus.
- 14 PAULUS libro quinto ad Sabinum. Si uendor simulauerit meliorem allatam [B. 19, 2, 14] S condicionem, cum minoris uel etiam tantidem alii uenderet, utrique emptori in solidum erit 1 obligatus. Sed si emptor alium non idoneum subiecit eique fundus addictus est, non video, inquit, quemadmodum priori sit emptus, cum alia uenditio et uera postea subsecuta sit. sed uerum est uenditorem deceptum ex uendito actionem habere cum priore emptore, quanti sua intersit id non esse factum, per quam actionem et fructus, quos prior emptor perceperit et quo deterior res culpa uel dolo malo eius facta sit, recipiet uendor. et ita La- 2 beoni et Neruae placet. Sed si neuter subiecit emptorem, maiore autem pretio ad- (B) dictum est praedium ei qui soluendo non est, abitum est a priore emptione, quia ea melior 3 intellegitur quam uendor comprobauit, cui licuit non addicere. Sed et si pupillus postea sine tutoris auctoritate pluris emerit, consentiente uenditore abibitur a priore emptione. 30 idem et de seruo alieno: aliter atque si seruo suo uel filio, quem in potestate habet, uel domino rei per errorem id addixerit, quia non est emptio his casibus. quod si alieno seruo, quem putauerit liberum esse, addixerit, contra se habebit et erit hic similis agenti. 4 Emptorem, qui meliorem condicionem attulerit, praeter corpus nihil sequitur [B. 19, 2, 14]
5 quod uenierit. Non tamen ideo, si tantundem pretium aliis det, hoc ipso, quod fructus 35 eum non sequantur, qui secuturi essent priorem emptorem, melior condicio uidetur allata, quia non id agitur inter emptorem et uenditorem.

- 15 POMPONIUS libro nono ad Sabinum. Si praedio in diem addicto ante diem [B. 19, 2, 15] S uendor mortuus sit, siue post diem heres ei exsistat siue omnino non exsistat, priori praedium emptum est, quia melior condicio allata, quae domino placeat, intellegi non potest, 40 F[P(VU)]

¹ L. 12 eodem loco legerunt etiam Graeci, sed collocari debuit post l. 13 uerb. quod si uno pretio uendiderint

1 ad' d'ici F^b | fuerat] F^a PV, fuerit F^a U |
eiusmodo P^a 2 scilicet] licet P^a 3 alio F^a
5 impendire P^a 7 non admiserit] FU, am-
miserit P^a, omnisserit P^b V, inc. V^a 8 poste-
riori^c F^a 12 quemadmodum F^b P^a 13 ad-
iectio P^a | dimidiā F^a, dimidio U^a 14 ex-
istimare] PU, existimaret F^a 15 animadver-
sus F^a, animaduersum P^a? 16 non habere
bis F^a, deleuit, sed postea puncta rursum susti-
lit P^a, non habere eum om. V^a 17 ex om. F^a
20 condicionem allatam P^a 22 empt'or F^a

23 sit sed] F^a P^a V^a U, sunt F^a, sunt sed P^a,
sed V^a 24 deceptum] deemptum P^a 25 per
om. F^a | percep'erit F^a, recepit P^a 26 quo]
quod PU 28 habitum fP^a 29 compre-
babit FP^a VU 30 abibitur] auitur P^a, abi-
tur P^a VU | a priorem emptionem P^a 32 his
casibus F^a 34 nihil sequitur 'nihil' F^a
35 non ta'ntu'men F^a | pr'a'etium F^a 36 se-
qua'n'tur F^a, consequantur U 39 ei ex-
sistat F^a

cum is qui uendat non existat: quod si intra diem adiectionis¹ heres existat, melior condicio ei adferri potest. Si fundus in diem addictus fuerit² pluris, ut quaedam ei accedant, quae non accesserint priori emptori, si non minoria sint hae res, quam quo pluris postea fundus uenierit, prior uenditio ualeat, quasi melior condicio allata non sit: si minoria sint³. idemque aestimandum est, si dies longior pretii soluendi data fuerit, ut quaeratur, quantum ex usura eius temporis capi potuerit.

- 16 UPLIANUS libro trigensimo secundo ad edictum. Imperator Seuerus rescripsit: [B. 19, 2, 16] *S* 'Sicut fructus in diem addictae domus, cum melior condicio fuerit allata, uendori restitui necessesse est, ita rursus quae prior emptor medio tempore necessario probauerit erogata, de reditu retineri uel, si non sufficiat, solui sequum est'. et credo sensisse principem de 10 empti uenditi actione.
- 17 IULIANUS libro quinto decimo digestorum. Cum duo serui duobus separatim [B. 19, 2, 17] *S* denis in diem addicti sint et extiterit qui pro utroque triginta det, refert, unius pretio decem an singulorum quina adiciat: secundum superiorem adiectionem is || seruus inemptus f. 263' erit, cuius pretio adiectio facta fuerit, secundum posteriorem adiectionem uterque ad posteriorem emptorem pertinebit: quod si incertum sit, ad utrius pretium addiderit, a priore emptione non uidetur esse discessum.
- 18 AFRICANUS libro tertio quaestionum. Cum in diem duobus sociis fundus [B. 19, 2, 18] *Sf* sit addictus, uno ex his pretium adiciente etiam pro ipsius parte a priore uenditione discedi rectius existimatur. 20
- 19 IAUOLENUS libro secundo ex Plautio. Fundo in diem addicto si postea pre- [B. 19, 2, 19] *E* tium adiectum est et uendori alio fundo applicito eum ipsum fundi posteriori emptori addixit et id sine dolo malo fecit, priori emptori obligatus non erit: nam quamvis non id tantum, quod in diem addictum erat, sed aliud quoque cum eo uenierit, tamen, si uendori dolo caret, prioris emptoris causa absoluta est: id enim solum intuendum est, an priori⁴ 25 uendori bona fide facta sit adiectio.
- 20 PAPINIANUS libro tertio responsorum. Prior emptor post meliorem condicio- [B. 19, 2, 20] *P* nem oblatam ob pecuniam in exordio uendori de pretio solutam contra secundum emptorem citra delegationem iure stipulationis interpositam agere non potest. 30

III.

R DE LEGE COMMISSORIA R

SPA

- 1 UPLIANUS libro uicensimo octavo ad Sabinum. Si fundus commissoria lege [B. 19, 3, 1] *S* uenierit, magis est, ut sub condicione resoluti emptio quam sub condicione contrahi uideatur.
- 2 POMPONIUS libro trigensimo quinto ad Sabinum. Cum uendori fundi in lege [B. 19, 3, 2] *S* ita cauerit: 'si ad diem pecunia soluta non sit, ut fundus inemptus sit', ita accipitur in- 25 emptus esse fundus, si uendori inemptum eum esse uelit, quia id uendoris causa caue- retur: nam si aliter acciperetur, exusta uilla in potestate emptoris futurum, ut non dando pecuniam inemptum facret fundum, qui eius periculo fuisset.

F[P(VU)]

¹ addictionis (*Hal.*)?   ² fuerit? uenierit?   ³ non ualeat *ins.*   ⁴ priori *det.*

1 uendat; uendit *F*¹, uendidit *U* | non ex-
sistat 'non' *F*² 2 'ad' ei adferri *F*² 3 priori
emptori's ... 4 uenierit *suppl.* *F*² 3 minori
sint *P*^o | quo] quod *P*^o *U* 4 sint] *FP*⁴, non
sint *P*^o *VU* 5 idemqu'a'e *F*⁴ | longior*F*⁴ |
priori's *F*⁴ 6 potuerit] *F*⁴ *U*⁴, poterit *F*² *PVU*⁴
• 9 est *om.* *F*¹ | prouauerit *F*¹ 10 retin'u'eri
*F*¹ | principem 'de *F*¹ 13 sint et] sunt *P*^o,
sunt et *P*^o 14 superiorem] priorem *P* | ser-
uussinemptus *F* 15 adiectio *F*² | post ad-
iectionem *repetit* is seruus ... facta fuerit
ex u. 14. 15 P^o 16 pr'a'etium *F*² 17 uide ab'i-
tur *F*² | digressum *P* 19 praetium *F* | pro]
ex P^o 20 existimatur *F*² 21 in] ad *P*^o
22 adiectum] addictum *P*^o *V*^o *U*, additum
P^o *V*^o | fundi] *F*, fundum *fPU* | poste-
riorumptori *F*², posteri emptori *U* 25 a'n'
priori *F*² 26 abiectio *P*^o 31 commissoria *F*
32 commissorio *P*^o 33 resoluti e. q. a. con-
dicione *om.* *P*^o 37 alter *P*^o | impotestate *F* |
dando] *fPU*, dandam *F* 38 periculo] pe-
culio *P*^o

- 3 ULPIANUS libro trigensimo ad edictum. Nam legem commissoriam, quae in [B.19, 3, 3] S uenditionibus adicitur, si uolet uendor exercebit, non etiam inuitus.
- 4 IDEM libro trigensimo secundo ad edictum. Si fundus lege commissoria ue- [B.19, 3, 4] S nierit, hoc est ut, nisi intra certum diem pretium sit exsolutum, inemptus fieret, uideamus, quemadmodum uendor agat tam de fundo quam de his, quae ex fundo percepta sint, 5 itemque si deterior fundus effectus sit facto emptoris, et quidem finita est emptio: sed iam decisa quaestio est ex uendito actionem competere, ut rescriptis imperatoris Antonini 1 et divi Seueri declaratur. Sed quod ait Neratius habet rationem, ut interdum fructus emptor lucretur, cum pretium quod numerauit perdidit¹: igitur sententia Neratii tunc 2 habet locum, quae est humana, quando emptor aliquam partem pretii dedit. Ele- [Uat. 4] 10 ganter Papinianus libro tertio responsorum scribit, statim atque commissa lex est statuere uenditorem debere, utrum commissoriam uelit exercere an potius pretium petere, nec 3 posse, si commissoriam elegit, postea uariare². In commissoriam etiam hoc solet [Uat. B.] 15 conuenire, ut, si uendor eundem fundum uenderet, quanto minoris uendiderit, id a priore 4 emptore exigat: erit itaque aduersus eum ex uendito actio. Marcellus libro ui- [B.19, 3, 4] 20 censimo dubitat, commissoria utrum locum habet, si interpellatus non soluat, an uero si non optulerit. et magis arbitror offerre eum debere, si uult se legis commissoriae pote- 25 state soluere: quod si non habet cui offerat, posse esse securum.
- 5 || NERATIUS libro quinto membranarum. Lege fundo uendito dicta, ut, si [B.19, 3, 5] Sf f. 26: intra certum tempus pretium solutum non sit, res inempta sit, de fructibus, quos interim 20 emptor perceperisset, hoc agi intellegendum est, ut emptor interim eos sibi suo quoque³ iure perciperet: sed si fundus reueneret, Aristo existimabat uenditori de his iudicium in emptorem dandum esse, quia nihil penes eum residere oporteret ex re, in qua fidem febellisset.
- 6 SCAEUOLA libro secundo responsorum. De lege commissoria interrogatus ita [B.19, 3, 6] P respondit, si per emptorem factum sit, quo minus legi pareretur, et ea lege uti uendor uelit, fundos inemptos fore et id, quod arrae vel alio nomine datum esset, apud uenditorum remansurum. Idem respondit, si ex lege inempti sint fundi, nec id, quod acces- 25 surum dictum est, emptori deberi. Post diem lege commissoria comprehensum uendor partem reliquae pecuniae accepit. respondit, si post statutum diem reliquae pecuniae uen- 30 ditor legem dictam non exercuisse et partem reliqui debiti accepisset, uideri recessum a commissoria.
- 7 HERMOGENIANUS libro secundo iuris epitomarum. Post diem commissoriae legi prae- P stitutum si uendor pretium petat, legi commissoriae renuntiatum uidetur, nec uariare et ad hanc redire potest.
- 8 SCAEUOLA libro septimo digestorum. Mulier fundos Gaio Seio uendidit et [B.19, 3, 8] A acceptis arrae nomine certis pecuniis statuta sunt tempora solutioni reliquae pecuniae: quibus si non paruissest emptor, pactus est, ut arram perderet et inemptae uillae essent. die statuto emptor testatus est se pecuniam omnem reliquam paratum fuisse exsoluere (et saccum cum pecunia signatorum signis obsignauit), defuisse autem uenditricem, poste- 40 F[P(VU)]
-
- ¹ perdit? ² Pap. l. III resp. Qui die transacto legem commissoriam exercere noluit [uoluit proposuit Hollweg], postea uariare non potest Uat. ³ quosque?
- 4 inter P^a | pr'a etium F^b 5 quemadmodum P^a 6 effectus si fundus effectus sit facto 'empto' emptoris F^b 7 dicisa FP 9 pretio P^a 10 pr'a eti F^b 11 a papinianus l. inc. F^b 13 posse's si F^b | etiam om. P^a 14 uen- ditor] emptor uendor P^a | prior'e' F^b 16 sol- u'a't F^b 17 optulerit] optulit f | arbitrum F^b, arbitrior P^a | eum debere bis F^b | 'e' legis F^b 19 mambranarum F^b | si 'non' in- tra F^b, si inter P^a 20 non si'n't F^b | in- empta] empta P^a 21 interim] inter in P^a
- 23 ex re'l in qua F^b 24 febel'liasset F^b 25 commissaria P | interrogatus om. P^a 27 uelit'i F^b, legit U^a | quod] qui P^a 29 com- prehensum F 30 partem reliqua'e' F^b | uen- ditor] fPU, uenditore F 33 epitomatorum P | commissoria lege P, commissoriae legis V 34 pretium petat] praestat F^b | lege F^b | uariare et ad hac F, uariare ad hanc f 36 fundus F^b | et om. P 37 solutione F^b, solutionis PVU | reliqua'e' F^b 38 ut bis F^b | uellae F^b

riore autem die nomine fisci testato conuentum emptorem, ne ante mulieri pecuniam ex-solueret quam fisco satisfaceret. quaesitum est, an fundi non sint in ea causa, ut a uen-ditrice uindicari debeant ex conuentione uendoris¹. respondit secundum ea quae pro-po-nerentur non commississe in legem uenditionis emptorem.

III.

R DE HEREDITATE UEL ACTIONE UENDITA R

SPA

- 1 POMPONIUS libro nono ad Sabinum. Si hereditas uenierit eius, qui uiuit aut [B.19, 4, 1] S nullus sit, nihil esse acti, quia in rerum natura non sit quod uenierit.
- 2 ULPIANUS libro quadragensimo nono ad Sabinum. Uendoris hereditatis satis- [B.19, 4, 2] S dare de euictione non debet, cum id inter ementem et uendentem agatur, ut neque am-plius neque minus iuris emptor habeat quam apud heredem futurum esset: plane de facto suo uendoris satisdare cogendus est. In hereditate uendita utrum ea quantitas spectatur, quae fuit mortis tempore, an ea, quae fuit cum aditur hereditas, an ea quae fuit cum he-reditas uenumdatur, uidendum erit. et uerius est hoc esse seruandum quod actum est: plerumque autem hoc agi uidetur, ut quod ex hereditate peruenit in id tempus quo uen-ditio fit, id uideatur uenisse. Illud potest quaeri, si etiam impuberi sit substitutus is qui uendidit hereditatem testatoris, an etiam id, quod ex impuberis hereditate ad eum qui uen-didit hereditatem peruenit, ex empto actioni locum faciat. et magis est, ne ueniat, quia alia hereditas est: licet enim unum testamentum sit, alia tamen atque alia hereditas est. plane si hoc actum sit, dicendum erit etiam impuberis hereditatem in uenditionem uenire, 15 maxime si iam delata impuberis hereditate uenierit hereditas. Peruenisse ad uenditorem hereditatis quomodo uideatur, quaeritur. et ego puto, antequam quidem corpora rerum he-reditarum nactus uendoris fuerit, hactenus uideri ad eum peruenisse, quatenus mandare potest earum rerum || persecutionem actionesque tribuere: enim uero ubi corpora nactus f. 264' est uel debita exigit, pleniū ad eum uideri peruenisse. sed et si rerum uendarum ante 20 hereditatem uenditam pretia fuerit consecutus, palam est ad eum pretia rerum peruenisse. illud tenendum est cum effectu uideri peruenisse, non prima ratione: idcirco quod lega-torum nomine quis praestitit, non uidetur ad eum peruenisse: sed et si quid aeris alieni est uel cuius alterius hereditarii, peruenisse merito negabitur. sed et rerum ante 25 uenditionem donatarum pretia praestari aequitatis ratio exigit. Non tantum autem quod ad uenditorem hereditatis peruenit, sed et quod ad heredem eius ex hereditate peruenit, emptori restituendum est: et non solum quod iam peruenit, sed et quod quandoque per- 30 uenerit, restituendum est. Sed et si quid dolo malo eorum factum est, quo minus ad eos perueniat, et hoc emptori praestandum est: fecisse autem dolo malo quo minus perueniat uidetur, siue alienauit aliiquid, uel etiam accepto quem liberauit, uel id egit dolo malo, ne de hereditate adquireretur² uel ne possessionem adipisceretur quam posset adipisci. sed et si non dolo malo, sed lata culpa admiserit aliiquid, utique tenebitur: deperdita autem 35 et deminuta sine dolo malo uendoris non praestabuntur. Illud quaesitum est, an uendor

F[P(VU)]

¹ uenditionis?   ² adquireret?

1 emptorem] fPU, emptorum F 3 uendi-care PV^a | debeant'nt F^a | paeponerentur P
 4 lege PV^aU^a 8 esset P | quod] qui P^a
 9 lib. iiiii^o nono P, lib. iiiii V, lib. uiii U 10 de-bet actione'cum F^a | uendentem' F^a 12 co-gendum F^a 13 que fuit mortis F(suppl. f) |
 cum aditur hereditas om. P^a 16 uenisse] fPU, uenisset F | illud] sic F nec deletum est |
 impuberis sit P^a 20 actum'd sit F^a | etiam impuberis etiam' F^a | in uenditionem... 21 he-reditate om. P^a 20 uen'ditionem F^a 21 i'm-

puberis F^a 22 puto] puto et P | heredita-riorum F^a 24 retribueret P^aVU^a 25 est uel F | uideri ad eum P 26 peruenisse pr. rer. peruenisse P^a 30 pretia] praestia F^a 32 quod] qui P^a | peruenit sed et quod quandoque om. P^a, inc. V^a | peruen'erit rest. F^a 35 alienabit F | acceptio P^a | 'a liberauit F^a | ne de hereditate] de P^a, ne hereditati P^aV^aU, inc. V^a 36 ne] FV^a, ui eo P^a? , ne eam P^aV^aU 37 admiserit F^a, amiserit P

hereditatis ob debitum a filio suo qui in potestate eius esset seruoue ei, cuius hereditatem uendidisset, praestare debeat emptori. et uisum est, quidquid dumtaxat de peculio
 7 filii seruiae aut in suam rem uersum inueniatur, praestare eum debere. Solet quaeri, an et, si quid lucri occasione hereditatis uenditor senserit, emptori restituere id debeat. et est apud Iulianum haec quaestio tractata libro sexto digestorum et ait, quod non debitum 5 exegerit, retinere heredem et quod non debitum soluerit, non reputare: nam hoc seruari, ut heres emptori non praestet quod non debitum exegerit, neque ab eo consequatur quod non debitum praestiterit. si autem condemnatus praestiterit, hoc solum heredi sufficit esse eum condemnatum sine dolo malo suo, etiam si maxime creditor non fuerit is 8 cui condemnatus est heres: quae sententia mihi placet. Non solum autem hereditarias 10 actiones, sed etiam eas obligationes quas ipse heres constituit dicendum erit praestari emptori debere: itaque et si fideiussorem acceperit ab hereditario debitore, ipsam actionem quam habet heres praestare emptori debebit: sed et si nouauerit uel in iudicium deduxerit 9 actionem, praestare debebit hanc ipsam actionem quam nactus est. Sicuti lucrum omne 10 ad emptorem hereditatis respicit, ita damnum quoque debet ad eundem respicere. Denique 15 si rem hereditariam heres uendiderit ac per hoc fuerit condemnatus, non habet contra emptorem actionem, quia non ideo condemnatur quod heres esset, sed quod uendiderit. sed si pretium rei distractae emptori hereditatis dedit, uideamus, an locus sit ex uendito 11 actioni: et putem esse. Siue ipse uenditor dederit aliquid pro hereditate siue procurator eius siue aliis quis pro eo, dum negotium eius gerit, locus erit ex uendito actioni, dum- 20 modo aliquid absit uenditor hereditatis: ceterum si nihil absit uenditori, consequens erit 12 dicere non competere ei actionem. Apud Iulianum scriptum est, si uenditor hereditatis excepit seruum sine peculio et eius nomine cum eo fuerit actum de peculio et in rem uerso, id dumtaxat eum consequi, quod praestiterit eius peculii nomine quod emptorem 24 sequi debeat, aut quod in rem defuncti uersum || est: his enim casibus aes alienum empto- f. 265 13 ris soluit, ex ceteris causis suo nomine condemnetur¹. Quid ergo si seruum cum peculio excepit uenditor hereditatis conuentusque de peculio praestitit? Marcellus libro sexto digestorum non repete eum scripsit, si modo hoc actum est, ut, quod superfuisset ex peculio, hoc haberet: at si contra actum est, recte repete eum posse ait: si uero nihil expressim inter eos conuenit, sed tantummodo peculii mentio facta est, cessare ex uendito 20 actionem constat. Si uenditor hereditatis aedes sibi excepit, quarum nomine damni infecti promissum fuerat, interest quid acti sit: nam si ita excepit, ut damni quoque infecti stipulationis onus sustineret, nihil ab emptore consequeretur: si uero id actum erit, ut emptor hoc aes alienum exsolueret, ad illum onus stipulationis pertinebit: si non apparebit quid acti sit, uerisimile erit id actum, ut eius quidem damni nomine, quod ante uendi- 25 tionem datum fuerit, onus ad emptorem, alterius temporis ad heredem pertineat. Si Titius Maeui hereditatem Seio uendiderit et a Seio heres institutus eam hereditatem Attio uen- 14 diderit, an ex priore uenditione hereditatis cum Attio agi possit? et ait Iulianus: quod uenditor hereditatis petere a quolibet extraneo herede potuisset, id ab hereditatis emptore consequatur: et certe si Seio alias heres exstitisset, quidquid uenditor Maeuianae heredi- 40 F[P(VU)]

¹ condemnatur (dett.)?

1 eius] sua P 2 uendisset P^a | praestari P^a
 4 occisione P^a 5 quod] qui P^a 7 exegit P^a
 8 quod om. F¹ 9 eum om. PVU¹ | con-
 dempnandum P^a | sine] si sine P 10 con-
 dempnandum P^a 12 ipsam] F¹, ipsam hanc
 F²PU 13 iudiciorum F¹ 14 debebit] emptori
 debebit ex u. 13 P | nactus] habet heres nac-
 tus ex u. 13 P, heres nactus P¹ | omnem
 F(em. f) 15 quoque dampnum P 16 h'ac
 per F² | fieri F¹ 17 quod] qui P^a | heres
 sasset F (em. f) 18 locum P^a 19 putem
 'siui' esse F¹, puto eum esse P^a, puto esse

P^aVU | siui ipse F¹ 20 quis] quid F² |
 locum P^a 22 actionem] hanc actionem PU
 23 et in] et de in PU, et idem in V^a
 24 quod empt.] qui empt. P^a 25 quod]
 qui P^a 27 conuentusque] conuentus quod P^a
 28 repete] PVU, petere F 29 contractum
 P^a 34 ad illud P^a 35 erit] erat P^a
 eius] eius at P^a | quod] qui P^a | a'nte F¹
 37 attio sempronio' uendid. F¹, titio uendid.
 PVU 38 cum] qui F¹ | attio] titio PVU
 agio' F¹ 39 id] et id P^aU^a 40 maeuianae]
 meuii an P^a, meuiane ne V^a, me iane U^a

tatis nomine praestitisset, id ex uendito actione consequi ab eo potuisset: nam et si duplam hominis a Seio stipulatus fuisse et ei heres exstitissem eamque hereditatem Titio 16 uendidisset, euicto homine rem a Titio seruarem. Si quid publici uectigalis nomine praestiterit uendor hereditatis, consequens erit dicere agnoscere emptorem et hoc debere: namque hereditaria onera etiam haec sunt. et si forte tributorum nomine aliquid dependat, 5 17 idem erit dicendum. Quod si funere facto heres uendidisset hereditatem, an impensam funeris ab emptore consequatur? et ait Labeo emptorem impensam funeris praestare debere, quia et ea, inquit, impensa hereditaria esse: cuius sententiam et Iauolenus putat 18 ueram et ego arbitror. Cum quis debitori suo heres exstitit, confusione creditor esse de- sinit: sed si uendidit hereditatem, aequissimum uidetur emptorem hereditatis uicem heredis 10 optinere et idecirco teneri uendor hereditatis, siue cum moritur testator debuit (quamuis post mortem debere desit adita a uendor hereditate) siue quid in diem debeat siue sub condicione et postea condicio exstitisset, ita tamen, si eius debiti aduersus heredem 15 actio esse poterat, ne forte etiam ex his causis, ex quibus cum herede actio non est, cum 19 emptore agatur. Et si seruitutes amisit heres institutus adita hereditate, ex uendito poterit 20 experiri aduersus emptorem, ut seruitutes ei restituantur. Sed et si quid uendor nondum 21 praestiterit, sed quoquo nomine obligatus sit propter hereditatem, nihil minus agere potest 22 cum emptore.

3 POMPONIUS libro uicensimo septimo ad Sabinum. Si uendor hereditatis [B. 19, 4, 3] *S*
exactam pecuniam sine dolo malo et culpa perdidisset, non placet eum emptori teneri. [20]

4 ULPIANUS libro trigensimo secundo ad edictum. Si nomen sit distractum, [B. 19, 4, 4] *S*
Celsus libro nono digestorum scribit locupletem esse debitorem non debere praestare¹, de- 23
bitorem autem esse praestare, nisi aliud conuenit,

5 PAULUS libro trigensimo tertio ad edictum. et quidem sine exceptione quoque, [B. 19, 4, 5] *S*
nisi in contrarium actum sit. sed si certae summae debitor dictus sit, in eam summam 25
tenetur uendor: si incertae et nihil debeat, quanti intersit emptoris. [f. 265'

6 IDEM libro quinto quaestionum. Emptori nominis etiam pignoris persecutio [B. 19, 4, 6] **P*
praestari debet eius quoque, quod postea uendor accepit: nam beneficium uendoris 29
prodest emptori.

7 IDEM libro quarto decimo ad Plautium. Cum hereditatem aliquis uendidit, [B. 19, 4, 7] **E*
esse debet hereditas, ut sit emptio: nec enim alea emitur, ut in uenatione et similibus,
sed res: quae si non est, non contrahitur emptio et ideo pretium condicetur.

8 IAUOLENUS libro secundo ex Plautio. Quod si nulla hereditas ad uenditorem [B. 19, 4, 8] **E*
pertinet, quantum emptori praestare debuit², ita distingui oportebit, ut, si est quidem aliqua 33
hereditas, sed ad uenditorem non pertinet, ipsa aestimetur, si nulla est, de qua actum 35
uideatur, pretium dumtaxat et si quid in eam rem impensum est emptor a uenditore
consequatur

9 PAULUS libro trigesimo tertio ad edictum. et si quid emptoris interest. [S]

10 IAUOLENUS libro secundo ex Plautio. Quod si in uenditione hereditatis id [B. 19, 4, 10] **E*
actum est, si quid iuris esset uendoris, uenire nec postea quicquam praestituiri: quamvis 40
ad uenditorem hereditas non pertinuerit, nihil tamen eo³ praestabitur, quia id actum esse
F[P(VU)]

¹ uenditorem *ins.*   ² debeat (*edd.*)?   ³ eo] eo nomine (*dett.*) uel ab eo?

2 hereditatem] hereditatis *F*¹   3 rem a titio] in rem actio *P*² | seruarem] *PU*, seruare *F* | publice *P*   4 conseques *F* | et] *P*, ei *FU*   5 haec] hoc *P*³ 7 ait] at *P*⁴ 8 im- 81 sit emptio] *fP⁴U*, semptio *F*, sit emptor *P⁵*
penسا] *F* | esset] esse *FP*   9 uerum *F*⁴ | 32 non contr.] *P⁶U*, contr. *FP⁴* | emptio] 33 etpto *F²* (*em. aut F² aut f*) | et ideo om. *P⁶* |
qui's] *F* | extiterit *PU* 10 uendiderit *P* | her- 34 quantum] quod
reditatis *P*⁶ 11 moriatur *PVU* | 12 quid] quod *P* 19 *xxviii P⁶*, xx *U* | 'h'e- 35 ip's'a
reditatis *F*⁶ 21 *xxii P⁶*, *xiiii U* | distric- 36 impen-
tum *F*⁶ 24 *xxxviii P⁶*, *xiiii U* 26 in- 37 sam *F⁶* 40 uenire] *PU*, uere *F*: ὅπερ ἔχει
certe *F* | et | et nihil *F* 27 nomines *F*⁶ 38 αἴκαιον ὁ πράτης, τούτο μόνον πραθῆναι *B*
(*Tip.*) | praestituiri] *praestatuiri P⁶*, *praestituiri iri P⁶VU*, *praestitutum iri U* 41 uenditu-
rem *F(em. f)* | pertinuerint *P⁶* | esse] esset *P⁶*

manifestum est, ut quemadmodum emolumentum negotiationis, ita periculum ad emptorem pertineret.

- 11 UPLANUS libro trigesimo secundo ad edictum. Nam hoc modo admittitur [B. 19, 4, 11] *S*
esse uenditionem 'si qua sit hereditas, est tibi empta', et quasi spes hereditatis: ipsum
enim incertum rei ueneat, ut in retibus¹.
- 12 GAIUS libro decimo ad edictum prouinciale. Hoc autem sic intellegendum [B. 19, 4, 12] *S*
est, nisi sciens ad se non pertinere ita uendiderit: nam tunc ex dolo tenebitur.
- 13 PAULUS libro quarto decimo ad Plautium. Quod si sit hereditas et si non [B. 19, 4, 13] *E*
ita conuenit, ut quidquid iuris haberet uendor hereditas non pertineat. ⁵ 10
praestare debet: illo uero adiecto liberatur uendor, si ad eum hereditas non pertineat.
- 14 IDEM libro trigesimo tertio ad edictum. Qui filii familias nomina uendidit, [B. 19, 4, 14] *S*
1 actiones quoque quas cum patre habet praestare debet. Si hereditas uenierit, uendor
res hereditarias tradere debet: quanta autem hereditas est, nihil interest,
- 15 GAIUS libro decimo ad edictum prouinciale. nisi de substantia eius adfir- [B. 19, 4, 15] *S*
mauerit. ¹⁵
- 16 PAULUS libro trigesimo tertio ad edictum. Si quasi heres uendideris here- [B. 19, 4, 16] *S*
ditatem, cum tibi ex senatus consulto Trebelliano restituta esset hereditas, quanti emptoris
intersit teneberis.
- 17 ULPIANUS libro quadragesimo tertio ad edictum. Nomina eorum, qui sub [B. 19, 4, 17] *S*
condicione uel in diem debent, et emere et uendere solemus: ea enim res est, quae emi- ²⁰
et uenire potest.
- 18 IULIANUS libro quinto decimo digestorum. Si ex pluribus heredibus unus, [B. 19, 4, 18] *S*
antequam ceteri adirent hereditatem, pecuniam, quae sub poena debebatur a testatore,
omnem soluerit et hereditatem uendiderit nec a coheredibus suis propter egestatem eorum
quicquam seruare poterit, cum emptore hereditatis uel ex stipulatu uel ex uendito recte ²⁵
experietur: omnem enim pecuniam hereditario nomine datam eo manifestius est, quod in
iudicio familiae herciscundae deducitur, per quod nihil amplius unusquisque a coheredibus
suis consequi potest, quam quod tamquam heres impenderit.
- 19 IDEM libro uicesimo quinto digestorum. Multum interest, sub condicione [B. 19, 4, 19] *S*
aliqua obligatio² ueneat an, cum ipsa obligatio sub condicione sit, pure ueneat. priore casu ³⁰
deficiente condicione || nullam esse uenditionem, posteriore statim uenditionem consistere: f. 266
nam si Titius tibi decem sub condicione beat et ego abs te nomen eius emam, confessim
ex empto uendito agere potero, ut acceptum ei facias.
- 20 AFRICANUS libro septimo quaestionum. Si hereditatem mihi Lucii Titii uen- [B. 19, 4, 20] *Sf*
1 dideris ac post debitori eiusdem heres existas, actione ex empto teneberis. Quod sim- ³⁵
plicius etiam in illa propositione procedit, cum quis ipse³ creditor suo heres exstitit et
hereditatem uendidit.
- 21 PAULUS libro sexto decimo quaestionum. Uendor ex⁴ hereditate interposita [B. 19, 4, 21] *P*
stipulatione rem hereditariam persecutus alii uendidit: quaeritur, quid ex stipulatione pree-
F[P(VU)]

¹ ut quasi spes hereditatis et ipsum incertum rei ueneat ut in reti (retiis *F*)? ² pura
ins. (u. i.) ³ ipsi? ⁴ ex de (*Degenkolb*)?

1 emolumentum *F* (em. f.) 5 retibus] *F*¹,
retibus *F*² 8 sit] ... et *P*³ 10 abiecto *P*⁴
12 uenierit] ueniebat *P*⁵, ueneat *P*⁶ | uen-
ditor res] uenditores *P*⁷ 16 uendiderit *P*⁸
17 senatus consulti *F* (em. f.) | treuelliano *F*
20 emi] *fPU*, emire *F* 21 ueniri *PU*⁹ 26 et
perietur *P*¹⁰ | manifestus *P*¹¹ | quod] quos *F*¹²
27 iudicio om. *P*¹³ | deducitur] *PVU*, ducitur *F*:
κατάσται εἰς τὴν διαιρούσαν τὴν φαμιλίαν *B*
(*Tip.*) 28 quod] quod ei *P*¹⁴ 30 obligatio ue-
neat] pura obligatio ueneat fortasse fuit, certe
τὸ πούρον χρέος γύπο αἱρεσὶν πιπράσκεται καὶ τὸ

γύπο αἱρεσὶν πούρως *B* (*Tip.*) | cum] tum *F* | sit] *PU*, si *F* 31 posteriorē *F* 32 decem] dicere
aureos *P*¹⁵, decem auricos *P*¹⁶ *U* | nomini *P*¹⁷
33 ut] uel *F*, ut uel *fPU*: ἐπὶ τῷ παραχρῆμα
ποιήσαι ἀκεπτιλατίωνα τὸν πράτην τῷ χρεώσθι,
ut, si quidem comma integrum hic excidit, appa-
reat ne Graecos quidem id legisse 35 ex-
stat *F* 37 uendiderit *PV* 38 interpositata
F (em. f.) 39 persecutus] *fPU* cum *B*: ἐδρά-
ζατο κληρονομιάσιον πράγματος καὶ διαπέπρακεν
ἄγτο πρὸς ἔτερον, persecuturus *F*

stare debeat: nam bis utique non committitur stipulatio, ut et rem et pretium debeat. et quidem si, posteaquam rem uendidit heres, intercessit stipulatio, credimus pretium in stipulationem uenisse: quod si antecessit stipulatio, deinde rem nactus est, tunc rem debebit. si ergo hominem uendiderit et is decesserit, an pretium eiusdem debeat? non enim deberet Stichi promissor, si eum uendidisset, mortuo eo, si nulla mora processisset¹. sed ubi hereditatem uendidi et postea rem ex ea uendidi, potest uideri, ut negotium eius agam quam hereditatis. sed² hoc in re singulari non potest credi: nam si eundem hominem tibi uendidero et needum tradito eo alii quoque uendidero pretiumque accepero, mortuo eo uideamus ne nihil tibi debeam ex empto, quoniam³ moram in tradendo non feci (pretium enim hominis uenditi non ex re, sed propter negotiationem percipitur) et sic sit, quasi alii non uendidisset: tibi enim rem debebam, non actionem. at cum hereditas uenit, tacite hoc agi uideatur, ut, si quid tamquam heres feci, id praestem emptori, quasi illius negotium agam: quemadmodum fundi uendorum fructus praestet bona ratione, quamvis, si negligisset ut alienum, nihil ei imputare possit⁴, nisi si culpa eius argueretur. quid si rem quam uendidi alio possidente petii et litis aestimationem accepi, utrum pretium illi debeo⁵ an rem? utique rem, non enim actiones ei, sed rem praestare debeo: et si ui deiectus uel propter furti actionem duplum abstulerero, nihil hoc ad emptorem pertinebit. nam⁶ si sine culpa desiit detinere uendorum, actiones suas praestare debebit, non rem, et sic aestimationem quoque: nam et aream tradere debet exusto aedificio.

- 22 SCAEUOLA libro secundo responsorum. Hereditatis uenditae pretium pro B. 19, 4, 23 P parte accepit reliquum emptore non soluente: quaesum est, an corpora hereditaria pignoris nomine teneantur. respondi nihil proponi cur non⁶ teneantur.
- 23 HERMOGENIANUS libro secundo iuris epitomarum. Uendorum actionis, quam B. 19, 4, 23 Pf aduersus principalem reum habet, omne ius, quod ex ea causa ei competit tam aduersus ipsum reum quam aduersus intercessores huius debiti, cedere debet, nisi aliud actum est.
1 Nominis uendorum quidquid uel compensatione uel exactione fuerit consecutus, integrum emptori restituere compellatur.
- 24 LABEO libro quarto posteriorum a IAUOLENO epitomatorum. Hereditatem Cor- B. 19, 4, 24 A nellii uendisti: deinde Attius, cui a te herede Cornelius legauerat, priusquam legatum ab emptore perciperet, te fecit heredem: recte puto ex uendito te acturum ut tibi praestetur, so quia ideo eo minus hereditas uenierit, ut id legatum praestaret emptor, nec quicquam inter sit, utrum Attio, qui te heredem fecerit, pecunia debita sit, an⁷ legatario.
- 25 IDEM libro secundo pithanon. Si excepto fundo hereditario uenit hereditas, B. 19, 4, 25 A deinde eius fundi nomine uendorum || aliquid adquisit, debet id praestare emptori hereditatis. PAULUS: immo semper quaeritur in ea re, quid actum fuerit: si autem id non apparebit, praestare eam rem debebit emptori uendorum, nam id ipsum ex ea hereditate ad eum peruenisse uidebitur non secus ac si eum fundum in hereditate uendenda non exceperisset.
F[P(VU)]

¹ praecessisset (edd.)?   ² quam hereditatis sed] cuius hereditas esset (u. i.)?   ³ quoniam] quando?   ⁴ imputari posset (Brenckm.)?   ⁵ nam] tamen?   ⁶ firmant Graeci: non del. (Krueger)   ⁷ alii ins. (Faber)

1 et quidem] equidem *P^a* 3 deinde] dein *P^a* 6 uendidit et postea *P^a* | uendidit potest *P^a* | negotius *P^a* | eius agam quam hereditatis sed] eius agam cuius hereditas esset uideatur fuisse: Δοκεῖ ὁ πράτης πραγμάτων Διοίκησις πράττει τοῦ ἀγραστοῦ *B* (Πείρα) 8 eo] et *P^a* 9 quoniam] que *P^a*, qui *P^a* 10 sed] *fPU*, se *F* | sit] fit *PV* 13 quemadmodum *P^a* | fructus] fundus fructus *P^a* | ratione] *fPU*, rationem *F* | neglegisset *P^a* 14 si om. *P* | quod si *PVU* 15 peti] *F^aP^a* | et litis et estimationem *P^a* | accepit *P^a* 17 propter om. *P^a* | abstulerero] *fPU*, abstinere *F* | nam

et si *PU* 18 detinere] possidere *PVU* 20 praetium *F* 21 emptore] *fPU*, emptorem *FP^a* 24 principalem reum] *FV^a*, ipsum reum principalem *P*, ipsum principalem reum *V^aU* 25 huius] eius *PVU* | nisi] si *P^a* 26 ex actione] ex hoc actione *P^a* | in integrum *PV* 29 actius *P^a*, titius *P^aVU* 30 ex endito *F* (*suppl. f*) 31 eo minus] eminus *P^a?*, minus *V^a* 32 attio] pro actio *P^a*, titio *P^aV^aU*, inc. *V^a* 33 pithanon] epitomon *P^a*, ptonem *V* 34 adquisit *F*, acquisit *U* 36 appareuit *F* (*em. f*) | ipsum actum ex *F^a*

V.

R DE RESCINDENDA UENDITIONE ET QUANDO LICET AB SEPA
EMPTIONE DISCEDERE R

- 1 POMPONIUS libro quinto decimo ad Sabinum. Celsus filius putabat, si uenditio [B.19, 5, 1] *S* disset mihi filius familias rem peculiarem, etiam, si conueniat ut abeat ab ea uenditione, 5 inter patrem et filium et me conuenire debere, ne, si cum patre solo pactus sim, filius non possit liberari et queratur, utrumne nihil agatur ex¹ ea pactione an uero ego quidem liberer, filius maneat obligatus, sicuti, si pupillus sine tutoris auctoritate paciscatur, ipse quidem liberatur, non etiam qui cum eo pactus est. nam² quod Aristo dixit posse ita pacisci, ut unus maneat obligatus, non est uerum, quia pro una parte contrahentium abiri 10 pacto ab emptione non possit: et ideo si ab una parte renouatus sit contractus, dicitur non ualere eiusmodi pactionem. sed dicendum est patre paciscente et liberato aduersario filium quoque obiter liberari.
- 2 IDEM libro uicensimo quarto ad Sabinum. Si quam rem a te emi, eandem [B.19, 5, 2] *S* rursus a te pluris minorisue emero, discessimus a priore emptione (potest enim, dum res 15 integra est, conuentione nostra infecta fieri emptio) atque ita consistit posterior emptio, quasi nulla praecesserit. sed non poterimus eadem ratione uti post pretium solutum emptione repetita, cum post pretium solutum infectam emptionem facere non possumus.
- 3 PAULUS libro trigensimo tertio ad edictum. Emptio et uenditio sicut con- [B.19, 5, 3] *S* sensu contrahitur, ita contrario consensu resolutur, antequam fuerit res secuta: ideoque 20 quaesitus est, si emptor fideiussorem acceperit uel uendor stipulatus fuerit, an nuda uoluntate resoluatur obligatio. Iulianus scripsit ex empto quidem agi non posse, quia bonae fidei iudicio exceptions pacti insunt: an autem fideiussori utilis sit exceptio, uidentur: et puto liberato reo et fideiussorem liberari. item uenditorem ex stipulatu agentem exceptione summoueri oportet, idemque iuris esse, si emptor quoque rem in stipulationem 25 deduxerit.
- 4 Libro octavo digestorum IULIANI PAULUS notat. Si emptio contracta sit [B.19, 5, 4] *S* togae puta aut lancis, et pactus sit uendor, ne alterutrius emptio maneat, puto resolutio 29 obligationem huius rei nomine dumtaxat.
- 5 IULIANUS libro quinto decimo digestorum. Cum emptor uendori uel emptori [B.19, 5, 5] *Sf* uendor acceptum faciat, uoluntas utriusque ostenditur id agentis, ut a negotio discedatur et perinde habeatur, ac si conuenisset inter eos, ut neuter ab altero quicquam peteret, sed ut uidentius appareat, acceptilatio³ in hac causa non sua natura, sed potestate con- 1 2 uentionis ualeat. Emptio nuda conuentione dissoluitur, si res secuta non fuerit. Mortuo autem homine perinde habenda est uenditio ac si traditus fuisset, utpote cum uendor libe- 35 retur et emptori homo pereat: quare nisi iusta conuentio interuenerit, actiones ex empto et uendito manebunt.
- 6 PAULUS libro secundo ad edictum. Si conuenit, ut res quae uenit, si intra [B.19, 5, 6] *E* certum tempus displicuisse, redderetur, ex empto actio est, ut Sabinus putat, aut proxima 40 empti in factum datur.

F[P(VU)]

¹ ex del.   ² nam] iam?   ³ accedat: itaque acceptilatio ins.

4 ofilius *f* | uendisset *P* 8 liberar *F* | pa- 8 liberar *F* | pa-
cissatur *F*, paciscitur *PV* 9 dixis *F(em. f.)* 9 dixis *F* | ad-
12 huiusmodi *P* | paciscente] paciscent *P* | didit, postea rursus deleuit *F* | contracti *P*
liberatur *F* (*em. F⁴*) 16 posterior] *fPU*, 28 puta's *F* | emptio] nomine emptio *P*
posteriorem *F* 17 emptione (in emptione 31 agentis) agitur is *F* 32 ut nec uter *P*
P, sed in del., *V*) r. c. p. p. solutum om. *P*, 33 uidentius] uidentius *P* 35 uenditio]
suppl. m. aeq. 18 solutum] solutionem *F* *fPU*, uen *F* | utpote] *PU*, utpote *F*, utputa *f*
20 re] *P* 22 sesoluatur *F* 23 fide- 36 omo *F* (suppl. *f*) | nisi om. *P* | ex om. *P*
iusori *F* 27 libro] antecedit spatium uacuum 37 uendor *P* 39 actio est] actio *P* *V*,
quattuor fere litterarum postea lineola expli- erit accio *V* 40 empti] emptioni *P* *V*

- 7 IDEM libro quinto quaestionum. Si id quod || pure emi sub condicione rur- [B.19, 5, 7] P f. 267
 sus emam, nihil agitur posteriore emptione. Si pupilli persona interuenit, qui ante sine tutoris auctoritate, deinde tute auctore emit, quamvis uendor iam ei obligatus fuit, tamen quia pupillus non tenebatur, renouata uenditio efficit, ut inuicem obligati sint: quod si ante tutoris auctoritas interuenerit, deinde sine tute auctore emit, nihil actum est 5 posteriore emptione. idem potest quaeri, si sine tutoris auctoritate pactus fuerit, ut discedatur ab emptione: an proinde sit, atque si ab initio sine tutoris auctoritate emisset, ut scilicet ipse non teneatur, sed agente eo retentiones competant. sed nec illud sine ratione dicetur, quoniam initio recte emptio sit contracta, uix bona fidei conuenire eo pacto stari, quod alteri captiosum sit, et maxime, si iusto errore sit deceptus.
- 8 SCAEUOLA libro secundo responsorum. Titius Seii procurator defuncto Seio [B.19, 5, 8] Pf
 ab eo scriptus heres, cum ignoraret, fundum uendente seruo hereditario, quasi procurator subscrpsit: quaeſitum est, an cognito eo, priusquam emptio perficeretur, a uenditione discedere possit. respondit Titium, si non ipse uendidit, non idcirco actionibus ciuilibus teneri, quod seruo uendente subscrpserat, sed serui nomine praetoria actione teneri. 15
- 9 IDEM libro quarto digestorum. Fundus qui Lucii Titii erat ob uectigale rei [B.19, 5, 9] A
 publicae uenit: sed cum Lucius Titius debitor professus esset paratum se esse uectigal exsoluere solidum, cum minore uenisset fundus, quam debita summa esset, praeses prouinciae rescindit¹ uenditionem eumque restitui iussit Lucio Titio: quaeſitum est, an post sententiam praesidis, antequam restitueretur, in bonis Lucii Titii fundus emptus esset. respondit 20 non prius, quam emptori pretium esset illatum uel, si pretium nondum esset ab emptore solutum, in uectigal satisfactum esset.
- 10 IDEM libro septimo digestorum. Seius a Lucio Titio emit fundum lego dicta, [B.19, 5, 10] A
 ut, si ad diem pecuniam non soluisset, res inempta fieret. Seius parte pretii praesenti die soluta, defuncto uenditore, filiis eius pupillaris aetatis et ipse tutor cum aliis datus, neque 25 contutoribus pretium secundum legem numerauit nec rationibus tutelas rettulit: quaeſitum est, an irrita emptio facta esset. respondit secundum ea quae proponerentur inemptam²
 1 uideri. Emptor praediorum cum suspicaretur Numeriam et Semproniam controuersiam moturas, pactus est cum uenditore, ut ex pretio aliqua summa apud se maneret, donec emptori fideiussor daretur a uenditore: postea uenditor eam legem inseruit, ut, si ex³ die pecunia omnis soluta non esset et uenditor ea praedia uenisse nollet, inuendita essent: interea de aduersariis alteram mulierem uenditor superauit, cum altera transegit, ita ut sine 30 ulla quaestione emptor praedia possideret: quaeſitum est, cum neque fideiussor datus est nec omnis pecunia secundum legem suis diebus soluta sit, an praedia inuendita sint. respondit, si conuenisset, ut non prius pecunia solueretur quam fideiussor uenditi causa daretur nec 35 id factum esset, cum per emptorem non staret quo minus fieret, non posse posteriorem legis partem exerceri.

F[P(VU)]

¹ rescindit (Hal.: u. i.)?   ² inemptum?   ³ ea (Schulting)?

2 interueniat fPVU 5 nihil¹ F² 6 idem ... auctoritate (auctoritate priore loco) bis F(em. f) | si] et si PVU^a, et U^b 7 proinde] F^cP^d, perinde F^eP^fVU 9 conuenie re eos pacto F 10 alteri] P^gU, aliter FP^h: τὰ ἐπὶ βλάβῃ τοῦ ἐνὸς μέρους σύμφωνα B 12 quiaⁱ si F^j 15 sed om. P^k 16 titii] fPU, tii F | uectigale] F, uectigal fPU | rei publice F 18 solidum om. P^lV | quia^m F | debiti PV 19 rescindit] FPⁿ, rescindi P^oVU: ὁ ἄρχων ἀνέτρεψε τὴν πρᾶσιν ἀποκατασθναι moi τὸν

ἀγρὸν ψηφισάμενος B (Tip.) 20 restit.] ei restit. PVU 21 praetium F | praetium F 24 pr'a'etii F^p | praesente PU 26 praetium F 27 an irrita an emptio P^q 28 controuersiam] ei controuersiam PV^r, .. controuersiam V^s 29 pretio] emptio P^t | se remuneret PVU 31 uenisset P^u | nolet F | inuenditam P^v 32 uenditoris superauit P^w | transegit] fP^xU, transegist F, transegisti P 35 quam si fideiussor P

VI.

R DE PERICULO ET COMMODO REI UENDITAE R SEP

- 1 ULPIANUS libro uicesimo octavo ad Sabinum. Si uinum uenditum acuerit uel quid aliud S uitii sustinuerit, emptoris erit damnum, quemadmodum si uinum esset effusum uel uasis contusis uel qua alia ex causa. sed si uendor se periculo subiecit, in id tempus periculum 5 sustinebit, quoad se subiecit: quod si non designauit tempus, || eatenus periculum sustinere f. 267' debet, quoad degustetur uinum, uidelicet quasi tunc plenissime ueneat, cum fuerit degustatum. aut igitur conuenit, quoad periculum uini sustineat, et eatenus sustinebit, aut non conuenit et usque ad degustationem sustinebit. sed si nondum sunt degustata, signata tamen ab emptore uasa uel dolia, consequenter dicemus adhuc periculum esse uendoris, 10 nisi si aliud conuenit. Sed et custodiam ad diem mensuræ uendoris praestare debet: prius quam enim admettiatur uinum, prope quasi nondum uenit. post mensuram factam uendoris desinit esse periculum: et ante mensuram periculo liberatur, si non ad mensuram 15 uendidit, sed forte amphoras uel etiam singula dolia. Si dolium signatum sit ab emptore, Trebatius ait traditum id uideri: Labeo contra, quod et uerum est: magis enim ne sum- mutetur¹, signari solere, quam ut traditum uideatur. Licet autem uendifori uel [B. 53, 7, 8] effundere uinum, si diem ad metendum praestituit nec intra diem admensum est: effundere autem non statim poterit, priusquam testando denuntiet emptori, ut aut tollat uinum aut sciat futurum, ut uinum effunderetur. si tamen, cum posset effundere, non effudit, laudandus est potius: ea propter mercedem quoque doliorum potest exigere, sed ita demum, 20 si interfuit eius inania esse uasa in quibus uinum fuit (ueluti si locaturus ea fuisset) uel si necesse habuit alia conducere dolia. commodius est autem conduci uasa nec reddi uinum, nisi quanti conducerit ab emptore reddatur, aut uendere uinum bona fide: id est quantum sine ipsis incommodo fieri potest operam dare, ut quam minime detimento sit ea res 4 emptori. Si doliare uinum emeris nec de tradendo eo quicquam conuenerit, id [B. 53, 7, 5] 25 uideri actum, ut ante euacarentur quam ad uindemiam opera eorum futura sit necessaria: quod si non sint euacuata, faciendum, quod ueteres putauerunt, per corbem uen- [B] ditorem mensuram facere et effundere: ueteres enim hoc propter mensuram suaserunt, si, 29 quanta mensura esset, non appareat, uidelicet ut appareret, quantum emptori perierit. 2 GAIUS libro secundo cottidianarum rerum. Hoc ita uerum est, si is est uen- [B. 53, 7, 5] S ditor, cui sine noua uindemia non sint ista uasa necessaria: si uero mercator est, qui emere uina et uendere solet, is dies spectandus est, quo ex commode uendoris tolli possint. 1 Custodiam autem ante admetiendi diem qualem praestare uendoris oporteat, utrum ple- nam, ut et diligentiam praestet, an uero dolum dumtaxat, uideamus. et puto eam diligen- tiam uenditorem exhibere debere, ut fatale damnum uel uis magna sit excusatum. 3 PAULUS libro quinto ad Sabinum. Custodiam autem uendoris talem praestare debet, S quam praestant hi quibus res commodata est, ut diligentiam praestet exactiorem, quam in suis rebus adhiberet.

F[P(VU)]

¹ commutetur (*Bynkershoek*)?

2 et om. P^a 3 aliut F^a 4 uinum] unum P^a
 5 qua] quia P^a? , om. V^a 6 quoad] quod-
 ad P^a 8 quoad] quodad P^a | uini] iuris P^a
 9 nondum] non PVU 11 si om. PU 14 am-
 phoras] ad anforas P^a 15 at] eit F^a |
 labe P^a | et om. PV 16 traditum] tradere
 tum F^a 17 uinum] diem uinum P^a 18 te-
 stando] F, testato PVU, testanto f, tests V^a:
 ἔσεστι τῷ πράτη ἐκχείν τὸν οἶνον, διαμαρτυρο-
 μένων μέντοι τοῦτο πρότερον τὸν ἀγοραστὸν B
 19 effundit F^a 20 dolorem F^a 21 inter-

fluit P^a 22 ua'sa^a F^a 23 id est] idem P^a
 24 d'are F^a | quam minime] quaminime Taur.
 25 si] sc F^a 26 uideri] ueneri F^a (em. F^a)
 27 faciendum] faciendum est PVU | 'cor-
 bem F^a 28 haec P 30 rerum] rerum siue
 aureorum P 32 possit P 33 quale'm' F^a
 34 uidamus P^a 35 excusata f P^a U 36 praes-
 stare debet F (em. f) 37 res] rem P^a |
 ut] F^a, ut et F^a PV, et ut U | exactiorem]
 et exactiorem P^a V^a

- 4 ULPIANUS libro nicesimo octauo ad Sabinum. Si quis uina uendiderit et intra diem certum degustanda dixerit, deinde per uendorum steterit, quo minus degustarentur, utrum praeteritum dumtaxat periculum acoris et mucoris uendorum praestare debet, an uero etiam die praeterito (ut, si forte corrupta sint posteaquam dies degustandi praeterit, periculum ad uendorum pertineat), an uero magis emptio sit soluta (quasi sub condicione uenierint, 5 hoc est si ante diem illum fuissent degustata)? et intererit, quid actum sit: ego autem arbitror, si hoc in occulto sit, debere dici emptionem manere, periculum autem ad uendorum 1 respicere etiam ultra diem degustando praefinitum, quia per ipsum factum est. Si [B. 53, 7, 10] auersione unum uenit, custodia tantum praestanda est. ex hoc apparet, si non ita unum 9 uenit, ut [ ] degustaretur, neque acorem neque mucorem uendorum praestare debere, sed f. 268 omne periculum ad emptorem pertinere: difficile autem est, ut quisquam sic emat, ut ne degustet. quare si dies degustationi adiectus non erit, quandoque degustare empor poterit et quoad degustauerit periculum acoris et mucoris ad uendorum pertinebit: dies enim 2 degustationi praestitutus meliorem condicione emptoris¹ facit. Uino autem per auersionem uendito finis custodiae est auehendi tempus. quod ita erit accipendum, si adiectum tempus 15 est: ceterum si non sit adiectum, uidendum, ne infinitam custodiam non debeat uendor. et est uerius secundum ea quae supra ostendimus, aut interesse, quid de tempore actum sit, aut denuntiare ei, ut tollat unum: certe antequam ad uindemiam fuerint dolia necessaria, debet auehi unum. 19
- 5 PAULUS libro quinto ad Sabinum. Si per emptorem steterit, quo minus ad [B. 53, 7, 11] diem unum tolleret, postea, nisi quod dolo malo uendoris interceptum esset, non debet ab eo praestari. si uerbi gratia amphorae centum ex eo nino, quod in cella esset, uenierint, si admensum² est, donec admetiatur, omne periculum uendoris est, nisi id per emptorem fiat. 24
- 6 POMPONIUS libro nono ad Sabinum. Si uina emerim exceptis acidis et mucidis et mihi S expedita acidis quoque accipere, Proculus ait, quamuis id emptoris causa exceptum sit, tamen acidis et mucida non uenisse: nam quae inuitus empor accipere non cogeretur, ini- quum esse non permitti uendori³ uel alii ea uendere. 24
- 7 PAULUS libro quinto ad Sabinum. Id, quod post emptionem fundo accessit [B. 19, 6, 1] S per alluisionem uel perit, ad emptoris commodum incommodumque pertinet: nam et si totus 30 ager post emptionem flumine occupatus esset, periculum esset emptoris: sic igitur et com- 1 modum eius esse debet. Quod uenditur, in modum agri cedere debet, nisi si id actum est, ne cederet. at quod non uenit, in modum cedendum⁴, si id ipsum actum est, ut cederet, ueluti uiae publicae, limites, luci qui fundum tangunt: cum uero neutrum dictum est, cede- 55 non debet, et ideo nominatim caueri solet, ut luci, uiae publicae, quae in fundo sint, totae in modum cedant. 55
- 8 IDEM libro trigesimo tertio ad edictum. Necessario sciendum est, quando per- [B. 19, 6, 2] Sfecta sit emptio: tunc enim sciemos, cuius periculum sit: nam perfecta emptione periculum ad emptorem respiciet. et si id quod uenierit appareat quid quale quantum sit, sit et pre- tium, et pure uenit, perfecta est emptio: quod si sub condicione res uenierit, si quidem 40 defecerit condicio, nulla est emptio, sicuti nec stipulatio: quod si exstiterit, Proculus et F[P(VU)]

¹ emptoris] eius (*similiter Cuiacius*)?   ² non ins.   ³ uel consumere ins.   ⁴ cedendum]

1 libro xxvij P 2 decustanda F 3 de-
beat P 4 die praeterito rito⁵ F⁶, die .. pro
praeteritum P⁷ | diem P⁸ 6 illum diem PV
7 in hoc culto F(em. f) 9 aduersione PVU
10 neque actorem P⁹ | prae¹⁰ stare F¹¹
12 quandoquaes F, quandocumque f 13 quo-
ad gustauerit P¹²V¹³, quo de ad gustauerit U
15 custodi'a'e F¹⁴ | abehendi F(em. f), abue-
hendi P, aduehendi V 16 adiectum] PU, ad
edictum F 19 abehi F, abehi f, aduegi P¹⁵

abuegi P¹⁶ 20 ante si ins. ex u. 29. 30 id quod
... alluisionem P¹⁷ 22 amphore F, ampho-
rae f 23 idonec F¹⁸ 25 libro uiui PU | eme-
ris FP¹⁹ | acidisset muc. P²⁰ 28 ali'i e'a F²¹ et²²,
ali'i eam P²³ 30 allubionem F 31 empto-
ris esset P, est emptoris U 32 uendor P²⁴
33 in commodum P²⁵V 35 debent PU
36 modum] fPU, domum (um euandum) F
39 sit sit] FV²⁶U²⁷, sit scit P, sit fV²⁸U²⁹ 41 de-
fecerit] fPU, deferit F

Octauenus emptoris esse periculum aiunt: idem Pomponius libro nono probat. quod si pendente condicione emptor uel uenditor decesserit, constat, si exstiterit condicio, heredes quoque obligatos esse quasi iam contracta emptione in praeteritum. quod si pendente condicione res tradita sit, emptor non poterit eam usucapere pro emptore. et quod pretii solutum est repetetur et fructus medii temporis uenditoris sunt (sicuti stipulationes et legata 5 condicionalia peremuntur) si pendente condicione res extincta fuerit: sane si exstet res, 1 licet deterior effecta, potest dici esse damnum emptoris. Si ita uenierit: 'est ille seruus 'emptus, siue nauis ex Asia uenerit siue non uenerit', Julianus putat statim perfectam esse 2 uenditionem, quoniam certum sit eam contractam. Cum usum fructum mihi uendis, inter- 10 est, utrum ius utendi fruendi, quod solum tuum sit, uendas, an uero in ipsum corpus, quod tuum sit, usum fructum mihi uendas: nam priore casu etiamsi statim morieris, nihil mihi heres tuus debebit, heredi autem meo debebitur, si tu uiuis: posteriore casu heredi meo nihil debebitur, heres || tuus debebit. f. 268'

- 9 GAIUS libro decimo ad edictum prouinciale. Si post inspectum praedium, ante- [B.19, 6, 8] S quam emptio contraheretur, arbores uento deiectae sunt, an haec quoque emptori tradi de- 15 beant, quaeritur: et responsum est non deberi, quia eas non emerit, cum ante, quam fundum emerit, desierint fundi esse. sed si ignorauit emptor deiectas esse arbores, uenditor autem scit nec admonuit, quanti emptoris interfuerit rem aestimandam esse, si modo uenit.
- 10 ULPIANUS libro octavo disputationum. Si in uenditione condicionali hoc ipsum [B.19, 6, 4] S conuenieset, ut res periculo emptoris seruaretur, puto pactum ualere. 20
- 11 In libro septimo digestorum IULLANI SCAEUOLA notat: Fundi nomine emptor [B. 19, 6, 4a] S agere non potest, cum, priusquam mensura fieret, inundatione aquarum aut chasmate aliquo quo casu pars fundi interierit.
- 12 (11) ALFENUS UARUS libro secundo digestorum. Si uendita insula combusta esset, [B.19, 6, 5] S cum incendium sine culpa fieri non possit, quid iuris sit? respondit: quia sine patris fami- 25 lias culpa fieri potest neque, si seruorum neglegentia factum esset, continuo dominus in culpa erit, quam ob rem¹ si uenditor eam diligentiam adhibuissest in insula custodienda, quam debent homines frugi et diligentes praestare, si quid accidisset, nihil ad eum pertinebit.
- 13 (12) PAULUS libro tertio Alfeni epitomarum. Lectos emptos aedilis, cum in via [B.19, 6, 6] S publica positi essent, concidit: si traditi essent emptori aut per eum stetisset quo minus so traderentur, emptoris periculum esse placet
- 14 (13) IULIANUS libro tertio ad Urseum Ferocem. eumque cum aedili, si id non [B.19, 6, 7] S iure fecisset, habiturum actionem legis Aquiliae: aut certe cum uenditore ex empto agendum esse, ut is actiones suas, quas cum aedile habuissest, ei praestaret. 34
- 15 (14) PAULUS libro tertio epitomatorum Alfeni. Quod si neque traditi essent neque [B.19, 6, 8] S 1 emptor in mora fuisset quo minus traderentur, uenditoris periculum erit. Materia empta si furto perisset, postquam tradita esset, emptoris esse periculo respondit, si minus, uen- ditoris: uideri autem trabes traditas, quas emptor signasset.
- 16 (15) GAIUS libro secundo cottidianarum rerum. Si uina quae in dolii erunt ue- [B.19, 6, 9] Sf F[P(VU)]

¹ quam ob rem del.

2 conditionem P^a | constant P^a 3 obligatus F^a (em. F^{b1}) | emptionem P^a 6 si res exet (extet P^a) P^a 7 effecta] facta P | uenierit] F, res uenierit fPVU 10 ibsum F (em. f) 15 uento deiectae] PV^a cum B (Tip.): εὰν τὰ δένδρα εἰ ἀνέμοι ἀποκλασθῆ, 'uento fide- deiectae F, uentorum ui deiectae fU, ui uen- torum deiectae V^a | an haec quoque F(em. f) | emptori^t tradi F 17 deiecta's' F^a | esse om. P^aV 21 l. 11 continuatur antecedenti FPU: separat Tipucus, incipiens kai δι- ei τυχηρώς | iul. dig. PV 25 posset F^a 26 potest] non potest P 28 diligenter P^a |

praestare] fPU, praestari F 29 alfenus F^a | epitomarum] F^a, ep. digestorum F^a, digestorum epitomarum PVU: secundum F^a plenior inscriptio obtinet in libris digestorum prioribus usque ad XVII (nisi quod digestorum omit- titur 10, 4, 19), brevior in posterioribus inde a XVIII (excepto uno loco 35, 1, 28) 30 condicit P^a, condit V^a | tradita F(em. f) 32 s*l* id non F^a, si non V 34 esset P^a | ei om. F^a 35 alfeni] F^a, alfeni digestorum F^aP, om. U: uide supra ad l. 13 39 gaius om. in ep. uac. F^a | rerum] rerum sine aureorum PV, om. U

nierint eaque, antequam ab emptore tollerentur, sua natura corrupta fuerint, si quidem de bonitate eorum adfirmavit uenditor, tenebitur emptori: quod si nihil adfirmavit, emptoris erit periculum, quia siue non degustauit siue degustando male probauit, de se queri debet. plane si, cum intellegereret uenditor non duraturam bonitatem eorum usque ad in¹ eum diem quo tolli deberent, non admonuit emptorem, tenebitur ei, quanti eius interesset ad monitum fuisse.

- 7 (16) IAUOLENUS libro septimo ex Cassio. Serui emptor si eum conductum rogauit, [B. 19, 6, 10] E donec pretium solueret, nihil per eum seruum adquirere poterit, quoniam non uidetur traditus is, cuius possessio per locationem retinetur a uenditore. periculum eius serui ad emptorem pertinet, quod tamen sine dolo uenditoris interuenerit. 10
- 8 (17) POMPONIUS libro trigesimo primo ad Quintum Mucium. Illud sciendum est, [B. 19, 6, 11] Ef cum moram emptor adhibere coepit, iam non culpam, sed dolum malum tantum praestandum a uenditore. quod si per uenditorem et emptorem mora fuerit, Labeo quidem scribit emptori potius nocere quam uenditori moram adhibitam, sed uidendum est, ne posterior mora damnosa ei sit. quid enim si interpellauero uenditorem et non dederit id quod 15 emeram, deinde postea offerente illo ego non acceperim? sane hoc casu nocere mihi deberet. sed si per emptorem mora fuisset, deinde, cum omnia in integro essent, || uenditor f. 269 moram adhibuerit, cum posset se exsoluere, aequum est posteriorem moram uenditori nocere. 19
- 9 (18) PAPINIANUS libro tertio responsorum. Habitationum oneribus morte liber- [B. 19, 6, 12] P torum finitis emptor domus ob eam causam uenditor non tenebitur, si nihil aliud conuenit, quam ut habitationes secundum defuncti voluntatem super pretium libertis praestarentur. 1 Ante pretium solutum dominii quaestione mota pretium emptor soluere² non co- [Uat. 12] 24 getur, nisi fideiuersores idonei a uenditore eius euictionis offerantur³.
- 0 (19) HERMOGENIANUS libro secundo iuris epitomarum. Uenditori si emptor in [B. 19, 6, 13] P pretio soluendo moram fecerit, usuras dumtaxat praestabit, non omne omnino, quod uendor mora non facta consequi potuit, ueluti si negotiator fuit et pretio soluto ex mercibus plus quam ex usuris quaerere potuit. 25

VII.

29

R DE SERUIS EXPORTANDIS: UEL SI ITA MANCIPIUM UE- SEPA
NIERIT UT MANUMITTATUR UEL CONTRA R

- 1 ULPIANUS libro trigesimo secundo ad edictum. Si⁴ fuerit distractus [Uat. 6. B. 19, 7, 1] S seruus, ne aliquo loci moretur, qui uendidit in ea condicione est, ut possit legem remittere, ipse Romae retinere. quod et Papinianus libro tertio respondit: propter domini enim, inquit, securitatem custoditur lex, ne periculum subeat⁵. 35

F[P(VU)]

¹ in del. (u. i.)   ² soluere] restituere Uat.   ³ nisi . . . offerantur] tametsi maxime (maximi cod.) fideiuersores euictionis offerantur, cum ignorans possidere cooperit. nam usucatio frusta complebitur anticipata lite nec oportet euictionis securitatem praestari, cum in ipso contractus limine dominii periculum immineat Uat.   ⁴ sic ins.   ⁵ Pap. I. III resp. Mulier seruam ea lege uendidit, ut, si redisset (redisce cod.) in eam ciuitatem, unde placuit exportari, manus iniectione esset . . . Quae uendidit si manum iniecerit non liberatae, mancipium retinere poterit ac manumittere: adimi quippe libertatem et publice uenditionem ita fieri placuit (ut ins. cod.) propter pericula uendorum, qui (quae cod.) uel metuentes seruis suis offensam uel duritiam possunt (possum cod.) paenitendo remittere Uat.

1 easque F | quid PV 3 debet PV 4 ad in eum] FP, ad eum P⁴V, in eum fU 7 rogauit] fPU, prograuit F: μιθώ- cηται αγάπων B (Tip.) 13 et om. F⁴ 15 m'ora F⁴ 16 postea] F⁴PVU, posteriore F⁴ | hoc] oc F (suppl. f) | debere PVU 17 moram uendor P 18 absoluere P 20 responsorum]

digestorum PV 20 finitis libertorum PV 22 praetium F 23 ante praetium F 24 idonei a] fPU, idones F 25 uendoris P^a 26 praetio F 27 praetio F 28 querere F 30 uenierit] ueneat ind. F 34 ipse] idem legerunt Graeci; male uertentes sic: εν Ρώμη δύναται συγχωρεῖν

- 2 MARCIANUS libro secundo publicorum. Exportandus si uenierit ab Italia, in [B.19,7,2] *Sf*
provincia morari potest, nisi specialiter prohibitum fuerit.
- 3 PAULUS libro quinquagesimo ad edictum. Si quis hac lege ueniit, ut intra [B.19,7,8] *E*
certum tempus manumissatur: si non sit manumissus, liber fit, si tamen is qui uendidit in
eadem uoluntate perseueret: heredis uoluntatem non esse exquirendam. *5*
- 4 MARCELLUS libro uicesimo quarto digestorum. Si minor uiginti [Pov. 37, 5. B. 19, 7, 4] *Ef*
annis sernum tibi in hoc uendiderit et tradiderit, ut eum manumitteres, nullius momenti
est traditio, quamquam ea mente tradiderit, ut, cum uiginti annos ipse explesset, manu-
mitteres: non enim multum facit, quod distulit libertatis praestationem: lex quippe consilio
eius quasi parum firmo restitit. *10*
- 5 PAPINIANUS libro decimo quaestionum. Cui pacto uendoris pomerio cuius- [B.19,7,5] *P*
libet ciuitatis interdictum est, Urbe etiam interdictum esse uidetur. quod quidem alias cum
principum mandatis praeciperetur, etiam naturalem habet intellectum, ne scilicet qui ca-
ret minoribus, fruatur maioribus. *14*
- 6 IDEM libro uicensimo septimo quaestionum. Si uendor ab emptore cauerit, [B.19,7,6] *P*
ne serua manumitteretur neve prostituatur, et aliquo facto contra quam fuerat exceptum
euincatur aut libera iudicetur, et ex stipulatu poena petatur, dolii exceptionem quidam ob-
staturam putant, Sabinus non obstaturam. sed ratio faciet, ut iure non teneat stipulatio,
si ne manumitteretur exceptum est: nam incredibile est de actu manumittentis ac non
potius de effectu beneficium cogitatum. ceterum si ne prostitutatur exceptum est, nulla ratio *20*
occurrit, cur poena peti et exigere non debeat, cum et ancillam contumelia adficerit et uen-
ditoris affectionem, forte simul et uercundiam laeserit: etenim alias remota quoque stipula-
tione placuit ex uendito esse actionem, si quid emptor contra quam lege uenditionis cau-
1 tum est fecisset aut non fecisset. Nobis aliquando placebat non alias ex uendito propter
poenam homini irrogata agi posse, quam si pecuniae ratione uendoris interesset, ueluti *25*
quod poenam promisisset: ceterum uiro bono non conuenire credere uendoris interesse,
quod animo saeuientis satisfactum non fuisse. sed in contrarium me uocat Sabini sen- f. 269'
tentia, qui utiliter agi ideo arbitratus est, quoniam hoc minoris homo uenisse uideatur.
- 7 IDEM libro decimo quaestionum. Seruus ea lege ueniit, ne in Italia esset: [B.19,7,7] *P*
quod si aliter factum esset, conuenit citra stipulationem, ut poenam praestaret emptor. uix *30*
est, ut eo nomine uindictae ratione uendor agere possit, acturus utiliter, si non seruata
lege in poenam quam alii promisit incident. huic consequens erit, ut hactenus agere possit,
quatenus alii praestare cogitur: quidquid enim excedit, poena, non rei persecutio est. quod *35*
si, ne poenae causa exportaretur, conuenit, etiam affectionis ratione recte agetur. nec
uidentur haec inter se contraria esse, cum beneficio adfici hominem intersit hominis: enim
uero poenae non inrogatae indignatio solam duritiam continet.
- 8 IDEM libro uicesimo septimo quaestionum. Quaesitus est, si quis proprium [B.19,7,8] *P*
seruum uendidisset et ut manumitteretur intra certum tempus, praecepsisset ac postea mu-
tasset uoluntatem et emptor nihilo minus manumisisset, an aliquam eo nomine actionem *40*
haberet. dixi ex uendito actionem manumisso seruo uel mutata uendoris uoluntate
euauuisse.
- 9 PAULUS libro quinto quaestionum. Titius seruum uendidit ea lege, ut, si [B.19,7,9] *Pf*
Romae moratus esset, manus inicere licet: emptor alii eadem lege uendidit: seruus fugit
a secundo emptore et Romae moratur: quaero, an sit manus iniectione et cui. respondi: in
F[P(VU)]
-
- 3 ut om. *P* 7 ut] et *F* | nullus *P* | *PVU*, qu.. *F*, quia *Taur.* | interesset *P*
8 quamquam] quam *P* 13 principium man- 27 quod] qui *P* 28 agi] aga *F* 29 eset]
dantis *P* 14 minorib[us] *F* | frueretur *F*, sit *PV* 31 nominae *F* (*en. f.*) | possit *P*
frueretur U 16 qu'a'm *F* 19 incredibile *F*, 34 si] si ut manumitteretur (conuenit *ins. U*)
iheredibile *P*, et incredibile *V* | ma- uel *PVU* 35 omnem *F* 39 aliquem *F* |
numittendis *P* 20 ueneficii *F*, beneficio *P* 40 dixi] dixisset
21 exigij] *fPVU*, exi *F* | ancilla *F* 22 affec- *P* | uendidores *F* 41 euauuisse om. *P* *V*
tionem *F* | simul et] *fPU*, sitmule *F* 24 ali- 43 iinceret *P*
quam *P* 25 poena *F* (*suppl. f.*) 26 quod]

fugitivo non est dubitandum nihil contra legem factum uideri, quia nec domino auferre se potest nec qui¹ in fuga est ibi moratur. quod si ex uoluntate secundi emptoris contra legem moratus sit, potior habendus est qui auctor fuit legis, et posterior magis admonendi emptoris et liberandi se eandem legem repetierit² nec poterit aliquo modo auferre legem sui uendoris cuius condicio exstitit: nam et si poenam promisisset, tenetur, licet ipse quoque stipulatus esset: sed in poena promissa duae actiones sunt, manus autem injectio in seruum competit. quod si prior its uendidit, ut prostituta libera esset, posterior, ut manus inicere liceret, potior est libertas quam manus injectio. plane si prior lex manus habeat injectionem, posterior libertatem, fauorabilius dicetur liberam fore, quoniam utraque condicio pro mancipio additur et sicut manus injectio, ita libertas eximit eam iniuriam³. 10

- 10 SCAEUOLA libro septimo digestorum. Cum uenderet Pamphilam et Stichum, [B. 19, 7, 10] A uenditioni inseruit pactum conuentum, uti ne eadem mancipia Pamphila et Stichus, quos minorato pretio uendidit, alterius seruitutem quam Seii paterentur post mortemque eius in libertate morarentur: quae situm est, an haec mancipia, de quibus inter emptorem et uenditorem conuenit, post mortem emptoris iure ipso liberata sint. respondit secundum 15 constitutionem diui Hadriani super hoc prolatam Pamphilam et Stichum, de quibus quae reretur, si manumissi non sint, liberos non esse. CLAUDIUS: Diuus Marcus ex lege dicta libertatis in uendendo quamuis non manumisso fore liberos in sementribus [cf. C. 4, 57, 3] constituit, licet in mortis tempus emptoris distulit uendor libertatem.

F[P(VU)]

---

¹ nec qui] nec ubi (= uni: u. i.)?   ² repetit?   ³ iniuria (*Brenclm.*)?

1 fugitimo *F(em. f)* | est] esse *PVU* 2 ne^c] uti ne] ut in *P*, ut ne *P^tU* | panfilam et qui *F^t*, neque *P^tU^t* 4 se eandem] tandem *P^t*, eandem *V* | auferre *F* 5 teneretur *P* stichum *P^a* 14 libertate] *F^tP*, libertatem 6 injectio] injecti *P^t* 8 manum *P* | potior] *F^tU* | morarentur] moreretur *P^a*? 15 ipso posterior *P^t* 9 habet *PVU* | faboriuilius *F* *PV* 16 adriani *F* 18 quamvis] quam (a add. f) 12 conuentum] conuenit *F^t* | *P^aV* 19 constitui *P^a*